

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Towa Persson

Supplerande moment och rättskraft

En analys av i vilken utsträckning supplerande moment erhåller

stadfästelsedomens rättskraft

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Lotta Maunsbach

Termin: HT 2023

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
Förord	8
Förkortningar	9
1 Inledning	10
1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte och frågeställningar	13
1.3 Metod och perspektiv	14
1.3.1 Rättsdogmatisk metod	14
1.3.2 Rättsanalytisk metod	16
1.3.3 Perspektiv	17
1.4 Material	18
1.5 Forskningsläge	20
1.6 Avgränsning	21
1.7 Disposition	22
2 Alternativa tvistlösningsförfaranden som kan resultera i stadfästelsedom	24
2.1 Historik	24
2.2 Förlikning	26
2.3 Särskild medling	28
2.4 Kritik mot ADR	29
3 Stadfästelse av förlikningsavtal och formell kontroll	32
3.1 Stadfästelse av förlikningsavtal	32
3.2 Formell kontroll	34
4 Allmänt om rättskraft	36
4.1 Rättskraftens innebörd och syfte	36
4.2 Identifiering av saken	38
4.2.1 Samma sak	38
4.2.2 Förhållandet mellan ändring av talan och res judicata	42
4.3 Utvecklingen av rättskraft i praxis	44
4.3.1 NJA 1965 s. 94	44
4.3.2 NJA 1999 s. 520	44
4.3.3 NJA 1999 s. 656	46
4.3.4 NJA 2021 s. 407	46
5 Särskilt om rättskraft av supplerande moment	48
5.1 Inledning	48

5.2	Krav på tydlighet	51
5.3	Kravet på koppling/lösning av processföremålet	52
5.4	Slutregleringsklausuler	56
6	Ett praktiskt exempel	59
6.1	Bakgrund	59
6.2	Förlikningsavtalet	60
6.3	Scenario 1: Fel i maskin Y	60
6.4	Scenario 2: Fel i maskin Z.....	62
7	Slutsats och reflektion.....	65
	Käll- och litteraturförteckning.....	72
	Rättsfallsförteckning	78

Summary

Alternative forms of dispute resolution have gained increasing significance in Swedish procedural law, and they have drawn varied responses. It is common for parties, despite having initiated court proceedings, to reach a settlement agreement in which they ask the court to confirm by delivering judgement. Like other civil judgements, a confirmation judgement attains legal force. The *res judicata* effect means that the dispute between the parties is finally settled. A cause of claim may not be litigated more than once.

Parties bear responsibility for the content of the settlement agreement which have offered them a broad opportunity to add legal matters beyond the original dispute. Such legal matters are called supplementary elements. Incorporated through case law these supplementary elements are subject to the *res judicata* effect of the confirmation judgement. Such an arrangement allows the parties to determine the scope of *res judicata* by contractual agreement, raising concerns about the potential breadth of its impact. If parties can control the *res judicata* of a confirmation judgement, there is a risk that the effect of *res judicata* will be too broad. The parties may thus lose future rights to judicial review.

The institution of *res judicata* is, and has been, highly debated in the civil procedural law literature. Despite the extensive discussion, the extent of the legal force of supplementary elements has not received much consideration in the legal literature. The purpose of this thesis is to investigate the extent of the legal effect of a confirmation judgement when the settlement agreement contains supplementary elements. The thesis highlights the *res judicata* issues that may arise when confirming a settlement agreement that contains supplementary elements. Of relevance to the purpose of the thesis is to investigate whether there is an outer limit to the supplementary elements that may be covered by the *res judicata* of the confirmation judgement, and if so, what the requirements are imposed on the supplementary elements covered by the *res judicata*. The supplementary elements examined by the court in previous cases have been linked to the disputed legal relationship between the parties. The thesis explores how *res judicata* is affected when parties introduce a supplementary element unrelated to the initial legal relationship.

It follows from case law that clarity is a prerequisite for supplementary elements to be subject to the legal force of the judgement. It is required that the element is clearly formulated and their content determinable. A 2017 Supreme Court case introduced an additional requirement. The supplementary element must resolve the disputed issue in the claim to have legal effect. The requirement cannot be considered compatible with the definition of a supplementary element.

Regardless of the interpretation of the Supreme Court's reasoning, it does not address whether all supplementary elements gain legal effect if they meet the clarity requirement and a potential requirement for a solution of the subject matter of the proceedings. An outer limit to the extent to which supplementary elements acquire the legal force of the confirmation judgement is not stated in law, nor is it clarified in any guiding case law.

Procedural agreements, governing procedural aspects, require legal support for their procedural effects under the principle of procedural invalidity. The parties sometimes incorporate a final settlement clause in settlement agreements. Final settlement clauses added to a settlement agreement constitute a supplementary element. The purpose of the clause is to ensure that the settlement agreement results in the final settlement of all the parties' disputes. If the judgement constitutes a procedural obstacle because of the final settlement clause, the clause constitutes a procedural agreement. The parties have then indirectly created a procedural obstacle. The question arises as to how the legal force is affected when parties introduce a supplementary element into their settlement agreement that is not related to the same legal relationship. Is such extensive *res judicata* resulting from the supplementary element contrary to the principle of procedural invalidity?

To answer the question about how the legal force of supplementary elements is to be determined it is necessary for the Supreme Court to establish an outer limit for which supplementary elements are subject to the legal force of the confirmation judgement and which are not. The reasoning of the court should be accompanied by clear criteria guiding on which the assessment is based.

Sammanfattning

Alternativa tvistlösningsformer har på senare tid fått en allt större roll inom den svenska processrätten, vilket fått ett varierat bemötande. Det är vanligt förekommande att parter, trots att de inlett en domstolsprocess, når en förlikningsöverenskommelse som de begär att domstolen stadfäster. Stadfästelse av ett förlikningsavtal resulterar i dom. En stadfästelsedom erhåller, precis som andra tvistemålsdomar, rättskraft. Att stadfästelsedomen erhåller rättskraft innebär att tvisten mellan parter är slutligt reglerad. En talan om samma sak kan inte ånyo upptas till prövning i domstol.

Det är parterna som ansvarar för förlikningsavtalets innehåll. Parter har i praxis givits en omfattande möjlighet att tillföra andra rättsförhållanden utöver det tvistiga till sitt förlikningsavtal. Sådana rättsförhållanden kallas supplerande moment. Av praxis framgår att även supplerande moment omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. En sådan ordning ger parter en möjlighet att avtalsvägen bestämma rättskraftens omfång. Att parter kan styra över en stadfästelsedomens rättskraft riskerar att resultera i att rättskraftens effekt blir alltför vidsträckt. Part kan således gå miste om framtida rätt till domstolsprövning.

Rättskraftsinstitutet är och har varit bland det mest omdiskuterade i den civilprocessrättsliga litteraturen. Trots diskussionen har omfattningen av supplerande moments rättskraft inte uppmärksammats särskilt. Syftet med uppsatsen är att utreda omfattningen av en stadfästelsedomens negativa rättskraft då förlikningsavtalet innehåller supplerande moment. Framställningen ämnar uppmärksamma de rättskraftsproblem som kan uppstå vid stadfästelse av ett förlikningsavtal som innehåller supplerande moment. Av särskild relevans för syftet är att utreda om det finns en yttre gräns för vilka supplerande moment som omfattas av stadfästelsedomens rättskraft, och i sådana fall, vilka krav som uppställs på momenten som omfattas av rättskraften. De supplerande moment som i praxis prövats av domstol har haft koppling till det tvistiga rättsförhållandet mellan parterna. Frågan uppkommer således hur rättskraften påverkas av att parter tillför ett supplerande moment till sitt förlikningsavtal som inte har koppling till samma rättsförhållande.

I praxis uppställs ett tydlighetskrav på supplerande moment för att de ska omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. Det krävs att momentet är tydligt formulerat och att innehållet i momentet kan fastställas. Högsta domstolen framställde i NJA 2017 s. 659 ytterligare ett krav för att supplerande moment ska omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. Den tvistiga frågan som framgår av käromålet måste ha förlikts genom momentet. Tolkas resonemanget utifrån sin ordalydelse uppställs ett krav på att supplerande moment ska innehålla en lösning på det ursprungliga processföremålet för att få rättsverkan. Kravet kan inte anses förenligt med definitionen av supplerande moment.

Oavsett hur Högsta domstolens resonemang tolkas ges inte svar på frågan om samtliga supplerande moment erhåller rättskraft förutsatt att de uppfyller tydlighetskravet, och ett eventuellt krav på koppling/lösning av processföremålet. En yttre gräns för i vilken omfattning supplerande moment erhåller stadfästelsedomens rättskraft framgår inte av lag och är inte heller klarlagt i praxis.

Processavtal är avtal eller avtalsvillkor vars syfte är att reglera processuella frågor. För att ett processavtal ska kunna få processuella rättsverkningar krävs att det finns lagstöd för sådana verkningar, detta enligt den processuella ogiltighetsprincipen. Det förekommer att parter i förlikningsavtal inkorporerar en slutregleringsklausul. Slutregleringsklausuler som tillförs förlikningsavtal utgör supplerande moment. Klausulens syfte är att förlikningsavtalet ska medföra att parternas samtliga mellanhavanden är slutligt reglerade. Om stadfästelsedomen utgör ett processhinder på grund av slutregleringsklausulen utgör klausulen ett processavtal. Parter har då indirekt skapat ett processhinder. Frågan uppkommer om en sådan omfattande rättskraft till följd av det supplerande momentet strider mot den processuella ogiltighetsprincipen.

För att besvara frågor om hur rättskraften av supplerande moment ska fastställas krävs att Högsta domstolen fastslår en yttre gräns för vilka supplerande moment som omfattas av stadfästelsedomens rättskraft och vilka som inte gör det. Av domstolens resonemang bör det framgå vilka krav bedömningen grundas på.

Förord

Jag kunde inte för allt i världen föreställa mig när jag läste UJIK:en för fem år sedan att jag nu skulle sitta och författa förordet till mitt examensarbete på juristprogrammet. Det är svårt för mig att ta in. Det är med stor glädje men även med vemod jag författar detta förord. Ni som känner mig vet hur jag känner för avslut och förändringar. Detta trots att jag är väldigt förväntansfull inför de nya äventyr som väntar!

Det är med vemod jag avslutar ett så välskrivet kapitel i mitt liv som mina fem år som Lundastudent varit. Min studietid i Lund har gett mig allt, inte minst vänner för livet och oförglömliga stunder. Jag vet inte hur jag ska tacka mina vänner. De har ställt upp för mig i vått och torrt, funnits som stöd och inte minst tagit mig på äventyr jag aldrig kommer glömma. Ni vet vilka ni är, tack!

Jag vill även rikta ett stort tack till mina kollegor på Nätis och främst till mina närmaste kollegor i mitt arbetslag. Även ni har utgjort ett enormt stöd inte bara under min sista termin utan ända sedan termin sex. När jag började arbeta på Nätis gjorde ni så att jag fick ett nytt sammanhang och nya vänskaper. Under pandemin hjälpte detta mig otroligt mycket då min vardag annars skulle ha blivit ensam och enformig.

Givetvis vill jag även rikta ett stort tack till min familj som stöttat och puschat mig under hela min utbildning. Ni har alltid trott på mig! Tack!

Slutligen vill jag tacka min handledare Lotta Maunsbach som inte bara introducerade mig för processrätten men som även bidrog till att mitt intresse växte så pass mycket att jag inte bara valde två processrättsliga fördjupningskurser utan att jag även valde att ägna min sista termin på juristprogrammet åt just civilprocessen. Tack för givande samtal och att även du lyft mig i de stunder då jag känt att detta arbete aldrig skulle blivit färdigt.

Ingen nämnd, förhoppningsvis ingen glömd.

Tack Lund!

Towa Persson

Från kontoret på Juridicum, 23 december 2023

Förkortningar

ADR	Alternative dispute resolution
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
KFM	Kronofogdemyndigheten
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NJA II	Nytt juridiskt arkiv avdelning två
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
UB	Utsökningsbalken

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Alternativ tvistlösning¹ är ett samlingsbegrepp för alternativa tvistlösningsformer utöver domstolsprocessen.² I jämförelse med vad som gällde då rättegångsbalken trädde i kraft har alternativa tvistlösningsformer fått en allt större roll inom svensk processrätt. Det finns olika typer av ADR-förfaranden, några av dem är domstolsanknutna och sker inom ramen för en pågående domstolsprocess, medan andra är utomprocessuella och privata.³ ADR-förfarandenas framväxt bygger på tanken att rättskipningen inte lämpar sig för all typ av tvistlösning.⁴ Syftet med alternativa tvistlösningsformer är att underlätta för parter att lösa tvister på frivillig väg genom att nå en förlikningsöverenskommelse.⁵

Jämfört med domstolsprocessen är en fördel med ADR-processerna att de i mindre utsträckning är formlunda. De tvistande parterna kan bland annat välja hur förfarandet ska genomföras och vem som ska försöka lösa tvisten.⁶ ADR-processer är i regel mindre tidskrävande och billigare för parter. Ytterligare en fördel med ADR-processerna är att parter framtida relation tenderar att gynnas av att tvisten löses genom en partsgemensam överenskommelse.⁷

Av domstolsstatistik från Domstolsverket för år 2022 utläses att 26 % av alla dispositiva mål som inkom till landets tingsrätter avgjordes efter huvudförhandling.⁸ Av 42 kap. 18 § 1 st. RB framgår att mål avgörs efter huvudförhandling. Av bestämmelsen framgår även undantag då huvudförhandling inte behöver äga rum. Mål kan skiljas från domstolen på olika sätt, antingen genom dom eller slutligt beslut. Avgöranden som tillkommit efter domstolens sakprövning sker genom dom.⁹ Parter står fria att genom förlikning eller särskild medling själva avgöra hur tvisten ska lösas. När parter en förlikningsöverenskommelse krävs inte att domstolen avgör och meddelar dom i målet.¹⁰ Dock kan parter gemensamt begära att domstolen meddelar dom. Domstolen

¹ På engelska benämns det alternative dispute resolution, därav förkortningen ADR.

² Norman & Öhman (2011), s. 21.

³ Lindell (2021), s. 375 & 791 f.; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 65; Lindblom (2006), s. 106.

⁴ Knuts (2006), s. 46.

⁵ Lindell (2021), s. 792.

⁶ Westberg & Maunsbach (2021), s. 11; Norman & Öhman (2011), s. 22.

⁷ SOU 1982:26 s. 140 f.

⁸ Domstolsstatistik (2022). https://www.domstol.se/globalassets/filer/gemensamt-innehall/styrning-och-riktlinjer/statistik/2021/domstolsstatistik_2022.pdf.

⁹ 17 kap. 1 § RB.

¹⁰ Thörnhammar (1990), s. 736.

meddelar då en stadfästelse dom där parternas överenskommelse utgör domslutet.¹¹ Vid stadfästelse dom prövar domstolen inte tvisten materiellt.¹²

Med förlikning avses en frivillig uppgörelse mellan parter som resulterar i att den uppkomna tvisten avgörs. Av ett delbetänkande från år 1982, vars syfte var att se över rättegångsbalkens reglering av processen i tingsrätt, framgår att i ungefär 60 % av alla dispositiva tvistemål vid svenska tingsrätter träffade parter en samförståndslösning genom förlikning.¹³ Denna siffra uppskattas vara något lägre idag, cirka 50 %. Minskningen förklaras bland annat av att lagstiftaren har infört ytterligare alternativa tvistlösningsformer som parter kan välja i stället, exempelvis privatdomarförfarandet och tvistlösningsnämnder.¹⁴

Rättskipningen innebär stora kostnader för staten. Lagstiftaren arbetar således aktivt med att effektivisera domstolsprocessen samt minska antalet mål som tas upp till huvudförhandling i domstol.¹⁵ Ju fler parter som når förlikning, desto mindre blir domstolens arbetsbelastning.¹⁶ Det är en hårfin gräns mellan att å ena sidan effektivisera domstolens arbete, å andra sidan bibehålla en hög rättssäkerhet och försäkra att rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (EKMR) efterlevs.¹⁷ Rättssäkerheten är central i en demokratisk rättsstat. Att generellt definiera rättssäkerhet är svårt.¹⁸ Det kan dock konstateras att centralt för rättssäkerheten är att rättskipningen är förutsebar.¹⁹ Lagstiftaren har både effektiviserat domstolens arbetsprocess samt minskat antalet mål som avgörs efter huvudförhandling genom att införa möjligheten för parter att träffa en förliknings- eller medlingsöverenskommelse, som sedermera kan stadfästas genom dom.²⁰

Det är vanligt förekommande att parter träffar en förlikningsöverenskommelse som innehåller andra rättsförhållanden än de som parter ursprungligen tvistade om, så kallade supplerande moment.²¹ För att parter ska anse det förmånligt att nå en förlikningsöverenskommelse krävs att tvisten i och med överenskommelsen blir slutligt avgjord. Parter önskar även

¹¹ 17 kap. 6 § RB; Lindell (2021), s. 25.

¹² Maunsbach (2015), s. 419.

¹³ SOU 1982:26 s. 137.

¹⁴ Lindell (2021), s. 45 & 372; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 63 f.; Lindblom (2006), s. 121.

¹⁵ Lindell (2021), s. 28.

¹⁶ Thörnhammar (1990), s. 737.

¹⁷ Lindell (2021), s. 28.

¹⁸ Frändberg (2019), s. 25 f.; Hjertstedt (2019), s. 171.

¹⁹ Zila (1990), s. 284; Frändberg (2019), s. 30 & 52; Peczenik (1995), s. 11.

²⁰ 17 kap. 6 § RB.

²¹ Nordh (2008), s. 173; Lindell (2021), s. 407.

att de supplerande momenten som tillförts förlikningsavtalet erhåller rättskraft.²²

Innan parter förlikningsavtal stadfästs ska domaren utföra en formell kontroll av överenskommelsen. Vid den formella kontrollen har domaren en skyldighet att kontrollera att förlikningsöverenskommelsen berör den sak varom den ursprungliga talan har väckts. Kravet innebär att överenskommelsen ska medföra en lösning på det den ursprungliga tvisten angick. Tidigare tolkades detta som ett strikt krav, vilket resulterade i att domare kunde vägra stadfästelse av förlikningsavtal som gick utöver den sak den ursprungliga tvisten rörde.²³ Detta krav har luckrats upp i senare meddelad praxis.²⁴ Nu för tiden får parter tillföra så kallade supplerande moment i sitt förlikningsavtal som sedermera stadfästs. En förklaring till varför detta numera tillåts är att det kan leda till att fler parter är villiga att träffa förlikning om de har möjlighet att täcka in andra rättsförhållanden utöver det tvistiga i förlikningsöverenskommelsen.²⁵

En tvistemålsdom erhåller rättskraft.²⁶ Rättskraftens omfång bestäms på grundval av den väckta talan. Det är processföremålet, det vill säga det som har prövats av domstolen, som erhåller rättskraft.²⁷ Det råder oklarheter kring omfattningen av en stadfästelsesdoms rättskraft när förlikningsavtalet innehåller supplerande moment.²⁸ Rättskraftsinstitutets syfte är att hindra att en talan om samma sak prövas upprepande gånger i domstol. Har en rättskraftig dom meddelats är saken slutligt avgjord. Parter ska kunna efterleva ett domslut. Vad som kan uppfattas som problematiskt när supplerande moment erhåller rättskraft är att en talan om det rättsförhållande som regleras i det supplerande momentet inte väckts vid domstol. Skulle parterna inte träffa en förlikningsöverenskommelse i målet skulle rättsförhållandet som regleras i momentet inte prövas materiellt av rätten. Ska det supplerande momentet då omfattas av en stadfästelsesdoms rättskraft? Om det omfattas av stadfästelsesdomens rättskraft innebär det att saken inte kan prövas av domstol vid ett senare tillfälle. Rättsförhållandet är då slutligt avgjort enbart på grund av att det ingår i parternas förlikningsavtal.²⁹ Strider detta mot rättskraftsinstitutets egentliga syfte?

I rättspraxis, och av gängse uppfattning i den juridiska litteraturen, uppställs ett tydlighetskrav på de supplerande momenten för att de ska erhålla rättskraft

²² Maunsbach (2015), s. 425.

²³ Gärde m.fl. (1949), s. 184; Westberg (2021), s. 433 f.

²⁴ Se exempelvis NJA 2003 C 48 & NJA 2017 s. 659.

²⁵ Westberg (2021), s. 424 & 433 f.

²⁶ 17 kap. 11 § RB.

²⁷ NJA II 1943:1 s. 218.

²⁸ Maunsbach (2015), s. 419.

²⁹ Nordh (2008), s. 176.

samt vara verkställbara.³⁰ Det är oklart om det uppställs ytterligare krav på de supplerande momentens formulering, innehåll eller koppling till den ursprungliga tvisten för att dessa ska erhålla rättskraft.³¹

I praxis där rättskraften av supplerande moment har prövats finns en tydlig koppling mellan de supplerande momenten som aktualiserades och det tvistiga rättsförhållandet mellan parterna.³² Ställs ett krav på att det supplerande momentet ska ha en viss koppling till det tvistiga rättsförhållandet för att momentet ska erhålla rättskraft? Förändras rättsläget om parter tillför ett supplerande moment till sitt förlikningsavtal som inte har koppling till det tvistiga mellan dem? Om det inte krävs en koppling till processföremålet, finns en given yttre gräns för vilka supplerande moment som erhåller rättskraft?³³

Rättskraftsproblematiken vid stadfästelse domar som innehåller supplerande moment balanserar mellan två centrala intressen. Å ena sidan att främja att parter gör upp tvisten på frivillig väg genom att ingå förlikningsöverenskommelser i stället för att låta processen mynna ut i en dom eller skiljedom. Å andra sidan får rättskraften inte bli alltför vidsträckt då det riskerar att medföra oförutsebara framtida rättsförluster.³⁴

1.2 Syfte och frågeställningar

Det uppkommer en del obesvarade frågor kopplat till rättskraftens omfattning vid stadfästelse av ett förlikningsavtal som innehåller supplerande moment. Gällande rätt ger de tvistande parterna möjlighet att i princip tillföra vilka supplerande moment som helst till sitt förlikningsavtal som de sedermera begär ska stadfästas. Därmed omfattas de supplerande momenten av stadfästelse domens rättskraft. Det har varken godkänts av lagstiftaren eller uppmärksamats i praxis att parter genom att reglera förlikningsavtalets innehåll avtalsvägen styr över stadfästelse domens rättskraft. Däremot har domstolen genom praxis godkänt att supplerande moment erhåller stadfästelse domens rättskraft. I uppsatsen uppmärksammas de frågor och eventuella problem som kan uppkomma till följd av gällande rätt. Det är delvis effektiviteten samt rättssäkerheten i den gällande rätten som kritiskt granskas i förevarande framställning. Genomgående i uppsatsen anläggs ett rättssäkerhetsperspektiv. Rättssäkerhetsperspektivet kommer till uttryck genom förutsebarheten av vilka effekter de supplerande momenten får, eller kan få, samt om det finns några yttre ramar för rättskraftens omfång vid en stadfästelse dom. I uppsatsens presenteras förslag på mer rättssäkra lösningar.

³⁰ NJA 2017 s. 659 p. 14; Maunsbach (2015), s. 424 f.; Westberg & Maunsbach (2021), s. 413; Westberg (2003), s. 860.

³¹ Westberg & Maunsbach (2021), s. 436 f.; Westberg (2020), s. 731.

³² Se exempelvis NJA 1957 s. 470, NJA 2003 C 48 & NJA 2017 s. 659.

³³ Westberg (2021), s. 436 f.

³⁴ Maunsbach (2015), s. 424; Lindell (2021), s. 411.

Uppsatsen ämnar uppmärksamma och utreda rättskraftsinstitutet i förhållande till supplerande moment som tillförts ett förlikningsavtal som stadfäst. Mot bakgrund av detta syfte ämnar uppsatsen besvara följande frågeställningar:

- Hur bestäms processföremålet/saken vid en rättskraftsbedömning?
- Hur fastställs rättskraften hos supplerande moment?
- Vilka krav ställs på supplerande moment för att de ska erhålla stadfästelsedomens rättskraft?
- Finns en yttre gräns för vilka supplerande moment som omfattas av en stadfästelsedomens rättskraft?

1.3 Metod och perspektiv

1.3.1 Rättsdogmatisk metod

Uppsatsen utgör en rättsvetenskaplig studie som ämnar beskriva, utreda och analysera det rådande rättsläget för supplerande moment och dess rättskraftsverkningar vid stadfästelse av förlikningsavtal. Traditionellt utgår arbeten med avsikt att klargöra rättsläget utifrån en rättsdogmatisk metod, även kallad traditionell rättsvetenskaplig metod.³⁵ Vid fastställandet av gällande rätt och vid sökandet av lösningar på konkreta juridiska problemställningar analyseras innehållet i de traditionella rättskällorna så som lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och juridisk litteratur.³⁶

Synen på vad som utgör rättsdogmatisk metod är inte enhetlig inom den juridiska litteraturen och metoden har definierats på olika sätt.³⁷ Den vanligaste definitionen är att den rättsdogmatiska metoden tillämpas vid fastställandet av gällande rätt.³⁸ Fastställandet görs utifrån en tolkning av de traditionella rättskällorna. Resultatet ska återge innehållet i gällande rätt, det vill säga på vilket sätt en rättsregel ska tolkas i ett förutbestämt sammanhang.³⁹ Genom den rättsdogmatiska metoden förs så kallade de lege lata-resonemang, det vill säga resonemang om vad som utgör gällande rätt och hur gällande rätt ska förstås.⁴⁰ I den juridiska litteraturen råder det delade meningar om huruvida dess motsats, de lege ferenda-resonemang, kan

³⁵ Kleineman (2018), s. 21; Gunnarsson & Svensson (2023), s. 9; Sandgren (2007), s. 454; Hjertstedt (2019), s. 166; Sandgren (2021), s. 15 f.

³⁶ Kleineman (2018), s. 21; Sandgren (2021), s. 47 f.; Gunnarsson & Svensson (2023), s. 55.

³⁷ Hjertstedt (2019), s. 166 f.; Olsen (2004), s. 116; Gunnarsson & Svensson (2023), s. 10 & 102 f.; Kleineman (2018), s. 21.

³⁸ Gunnarsson & Svensson (2023), s. 105.

³⁹ Kleineman (2018), s. 26; Sandgren (2021), s. 51 f.; Peczenik, Aarnio & Bergholtz (1990), s. 131.

⁴⁰ Lehrberg (2022), s. 281.

rymmas inom ramen för den rättsdogmatiska metoden.⁴¹ De lege ferenda-resonemang bygger på hur gällande rätt, eller framtida lagstiftning, bör vara utformad.⁴² Somliga är av uppfattningen att även en de lege ferenda-argumentation kan föras inom ramen för den rättsdogmatiska metoden.⁴³ Sandgren menar att en sådan argumentation kan föras förutsatt att argumentationen är en utveckling av den analys som har förts om vad som utgör gällande rätt. Det måste således finnas ett samband mellan de lege lata- och de lege ferenda-resonemangen.⁴⁴ Andra anser att en de lege ferenda-argumentation inte faller inom metodens ramar. Detta synsätt var vanligt bland den äldre generationen rättsdogmatiker, vilka ansåg att syftet med metoden endast var att fastställa vad som utgjorde gällande rätt utifrån de traditionella rättskällorna.⁴⁵ De ansåg att en de lege ferenda-argumentation var alltför rättspolitisk för att framställas inom ramen för den rättsdogmatiska metoden. De menade att en sådan argumentation platsade bättre inom exempelvis en rättsanalytisk metod.⁴⁶ Med tiden har synen på tillämpningen av den rättsdogmatiska metoden luckrats upp. Numera är det allt vanligare att låta en friare argumentation ta plats inom ramen för metoden.⁴⁷

Inom rättsdogmatiken görs skillnad mellan en bunden och en fri argumentation. Den bundna argumentationen bygger, å ena sidan, på information från de traditionella rättskällorna. Den fria argumentationen, å andra sidan, kan innehålla de lege ferenda-argument och baseras på författarens egna tolkningar utifrån den information som har presenterats.⁴⁸ Personligen ansluter jag till uppfattningen att en de lege ferenda-argumentation kan framställas inom ramen för den rättsdogmatiska metoden. Därför kommer det i uppsatsens diskuteras hur gällande rätt och framtida lagstiftning bör vara utformad.

Det finns de som anser att den rättsdogmatiska metoden kan inrymma en kritisk analys av rätten.⁴⁹ Den kritiska analysen utgår från författarens slutsatser om det rådande rättsläget och på vilket sätt rättsläget bör ändras. Metoden innefattar då både ett fastställande och ett kritiskt granskande av gällande rätt.⁵⁰ Enligt min mening råder det en viss likhet mellan att rikta kritik mot det rådande rättsläget och att föra resonemang om hur lagen bör utformas och beskriva olika lösningsalternativ. De båda bör belysas i syfte att

⁴¹ Kleineman (2018), s. 37.

⁴² Lehrberg (2022), s. 281.

⁴³ Sandgren (2007), s. 456 ff. & 466 f.; Lavin (1990), s. 73; Lehrberg (2022), s. 201; Jareborg (2004), s. 4; Agell (2002), s. 245.

⁴⁴ Sandgren (2021), s. 51 f.

⁴⁵ Kleineman (2018), s. 37; Sandgren (2006), s. 655; Olsen (2004), s. 117; Agell (2002), s. 244; Gunnarsson & Svensson (2023), s. 105.

⁴⁶ Gräns (2018), s. 431.

⁴⁷ Sandgren (2007), s. 458 f. & 466 f.; Sandgren (2006), s. 651 f.; Jareborg (2004), s. 4 & 10; Olsen (2004), s. 113.

⁴⁸ Kleineman (2018), s. 28; Sandgren (2006), s. 655.

⁴⁹ Hjertstedt (2019), s. 167.

⁵⁰ Kleineman (2018), s. 36 ff.; Gunnarsson & Svensson (2023), s. 161.

möjliggöra en kritisk analys med ett så givande resultat som möjligt. I uppsatsen presenteras lösningsförslag samt en redovisning av argument för och emot dessa. Det sätt rättsdogmatiken tillämpas i förevarande arbete överensstämmer med den moderna synen på metoden. I uppsatsen framställs en friare argumentation med de lege ferenda inslag. Om detta ska betecknas som en kritisk rättsdogmatisk metod eller enbart rättsdogmatisk metod låter jag vara osagt.⁵¹

Flera centrala frågor på området, exempelvis hur omfattande rättskraften av en stadfästelsedom är samt om det finns en yttre gräns för vilka supplerande moment som omfattas av stadfästelsedomens rättskraft, regleras vare sig i lag eller genom praxis. Rättsläget är således oklart. En indikation på hur frågorna ska besvaras kan, i viss omfattning, inhämtas från rättskällor som exempelvis förarbeten, rättspraxis där närstående frågor har prövats eller den juridiska litteraturen. Trots detta förutsätts att de är besvarade vid tillämpning av exempelvis 17 kap. 11 § rättegångsbalken (RB).⁵²

Som ett första led i att besvara de valda frågeställningarna presenteras en allmän utredning om rättskraft och sakens identitet. Bestämmandet av sakens identitet har framför allt utvecklats inom rättspraxis och doktrin. Steget har ansetts vara nödvändigt för att kunna besvara de frågeställningar som har koppling till hur rättskraften hos supplerande moment fastställs.

1.3.2 Rättsanalytisk metod

Trots rättsdogmatikens bredd inom rättsvetenskapen finns andra metoder som kan tillämpas vid juridisk forskning. Metoderna ska, i viss utsträckning, inte ses som åtskilda från varandra utan det finns likheter dem emellan. Metoderna kan även kombineras och ett flertal metoder kan tillämpas inom ramen för ett arbete.⁵³

Den rättsanalytiska metodens syfte är att analysera rätten. Inom analysen lyfts fördelar och nackdelar med gällande rätt. Hur rättsordningen ser ut kan kritiskt granskas av författaren, exempelvis kan kritik riktas mot ett lagförslag eller ett avgörande från Högsta domstolen.⁵⁴ Vid tillämpningen av den rättsanalytiska metoden kan fastställande av gällande rätt ingå som ett moment, men det är, till skillnad från den rättsdogmatiska metoden, inte huvudsyftet.⁵⁵

Till skillnad från den rättsdogmatiska metoden som innefattar en strikt tillämpning av de traditionella rättskällorna samt en striktare syn på vilka argument som tillåts framställas, är den rättsanalytiska metoden friare. Även synen på rätten skiljer de två metoderna åt. Enligt den traditionella rättsdog-

⁵¹ Hjertstedt (2019), s. 167.

⁵² Kleineman (2018), s. 22.

⁵³ Sandgren (2021), s. 51 & 64 f.

⁵⁴ Ibid. s. 53 f.; Kleineman (2018), s. 25.

⁵⁵ Gräns (2018), s. 431; Cane & Kritzer (2010), s. 5.

matiken finns föreställningen om att det endast finns ett rätt svar eller en rätt lösning på ett juridiskt problem. Tankegångar om att det finns mer än ett rätt svar på ett rättsligt problem accepteras, i större utsträckning, inom den rättsanalytiska metoden. Detta öppnar upp för en bredare undersökning.⁵⁶

Det är svårt att skilja på rättsdogmatisk och rättsanalytisk metod när författare som påstår sig tillämpa den rättsdogmatiska metoden trots detta presenterar en friare argumentation, med inslag av exempelvis de lege ferenda-resonemang, samt använder sig av ett brett materialval utöver de traditionella rättskällorna.⁵⁷ Trots den svåra distinktionen mellan metoderna har jag valt att i uppsatsen tillämpa en kombination av de två metoderna. Uppsatsen ämnar fastställa gällande rätt samt identifiera de problem som kan uppstå till följd av gällande rätt. I kapitel 5 utreds hur rättskraften hos supplerande moment fastställs. Utredningen tar utgångspunkt i att undersöka och analysera i vilken utsträckning supplerande moment erhåller stadfästelse-
domens rättskraft. Det rådande rättsläget har ansetts vara oklart. Det är svårt att utläsa av rättskällorna om det finns en yttre gräns gällande vilka supplerande moment som omfattas av stadfästelse-
domens rättskraft. Den rättsanalytiska metoden tillämpas när framställningen presenterar lösningar på de problem som kan anses uppstå till följd av gällande rätt. Kapitel 5 innehåller både en de lege lata- och en de lege ferenda-argumentation då jag presenterar lösningsförslag på hur rättsläget hade kunnat vara uppbyggt för att undkomma viss rättskraftsproblematik.

1.3.3 Perspektiv

Att anlägga ett perspektiv i en uppsats ska skiljas från den rättsvetenskapliga metoden som tillämpas. Genom att anlägga ett perspektiv på det resultat som utarbetats av det metodiska arbetet, ser man resultatet från en angiven position. Ett perspektiv kan även betecknas som en vetenskaplig utgångspunkt eller vinkling.⁵⁸ Man kan anlägga flera perspektiv på ett arbete.

Den rättskraftsproblematik som uppmärksammas i uppsatsen undersöks bland annat ur ett rättssäkerhetsperspektiv och ett partsperspektiv. Om supplerande moment ges en alltför vidsträckt rättskraftseffekt har parter givits möjlighet att avtala bort rätten till framtida domstolsprövning av de rättsförhållanden som regleras i de supplerande momenten. Detta överensstämmer inte med rättskraftsinstitutets grundläggande syfte, att öka rättssäkerheten.

Uppsatsens resultat ämnar även skapa förutsebarhet för parter vid upp-
rättandet av förlikningsavtal som innehåller supplerande moment som parter sedermera begär ska stadfästas. Det krävs att parter på förhand har förståelse för vilken framtida effekt den valda formuleringen av ett supplerande moment

⁵⁶ Sandgren (2021), s. 53 f.; Kleineman (2018), s. 25.

⁵⁷ Sandgren (2007), s. 467; Lehrberg (2022), s. 202.

⁵⁸ Gunnarsson & Svensson (2023), s. 55; Olsen (2004), s. 108.

kan få. Uppsatsens präglas även av ett partsperspektiv då parternas intressen har präglat besvarandet av frågeställningarna.

1.4 Material

Det finns en stark koppling mellan metoden som tillämpas i ett arbete och materialet som arbetet baseras på. En strikt tillämpning av den rättsdogmatiska metoden tillåter endast att arbetet har sin grund i de traditionella rättskällorna, lag, förarbeten, prejudikat och juridisk litteratur. Underrättspraxis tillåts inte utgöra källmaterial enligt den strikta tillämpningen. Numera används mer än de uppräknade rättskällorna som material och författare utger sig trots detta bedriva rättsdogmatisk forskning.⁵⁹

I kapitel 2 och 3 presenteras en redogörelse av de alternativa tvistlösningsformer vars förfarande kan resultera i en stadfästelse samt förutsättningarna för stadfästelse av ett förlikningsavtal. Kapitlen bygger framför allt på lagtext och förarbeten och till viss del på praxis och juridisk litteratur. Syftet med kapitlen är att introducera läsaren till ämnet. Därefter presenteras den rättskraftsproblematik som utgör uppsatsens huvudsakliga frågeställning.

Omfattningen av en stadfästelses rättskraft i förhållande till supplerande moment har varken behandlats i lagstiftning eller förarbeten till rättegångsbalken. Huvudsaklig utgångspunkt har i förevarande uppsats tagits utifrån praxis och juridisk litteratur. I de delar förarbeten har utgjort källmaterial har syftet varit att redogöra för ändamålet eller ge annan grundläggande information kring en specifik bestämmelse.

Eftersom den juridiska litteraturen i huvudsak utgör arbetets källmaterial bör observeras de risker som det medför. Den juridiska litteraturen baseras på författaren/författarnas personliga åsikter och det finns således en risk att motstridiga redogörelser av samma sak presenteras.⁶⁰ Vid besvarandet av ett rättsligt problem finns det inte ett svar som är mer rätt än något annat. Den juridiska litteraturen präglas av författarnas argumentation utifrån sin egen teori eller uppfattning om vad som utgör den mest framgångsrika lösningen.⁶¹ Detta är något läsaren kommer uppmärksammas på i framställningen. I möjligaste mån har ett försök gjorts till att presentera samtliga åsikter på området när dessa divergerat.

Det råder en uppfattning om att juridisk litteratur i vissa sammanhang ska undvikas att användas som rättskälla.⁶² Uppfattningen grundas dels på den juridiska litteraturens personliga prägel, dels på att den juridiska litteraturen

⁵⁹ Sandgren (2007), s. 454 & 466 f.; Björne (1991), s. 175.

⁶⁰ Kleineman (2018), s. 27 ff.

⁶¹ Sandgren (2021), s. 19.

⁶² Kleineman (2018), s. 27; Hellner (1994), s. 115 f.; Lehrberg (2022), s. 203; Dahlman (2019), s. 70 f.; Peczenik, Aarnio & Bergholtz (1990), s. 172.

anses sakna auktoritet som rättskälla. Oavsett om juridisk litteratur utgör en rättskälla eller inte finns det skäl att uppmärksamma och underbygga resonemang baserat på dess innehåll. Rättskällor på samtliga nivåer kan bidra vid fastställandet av gällande rätt.⁶³ I den juridiska litteraturen finns olika typer av rättslig argumentation, exempelvis kritik mot gällande rätt eller lösningsförslag om hur gällande rätt bör vara uppbyggd. Den juridiska litteraturen bidrar på så sätt till en mer omfattande och mångsidig bild av rättsläget.⁶⁴ Detta kan vara till stor hjälp både vid de lege lata- och de lege ferenda-resonemang.

I de fall den juridiska litteraturen utgör en rättskälla har den lägst auktoritet enligt rättskälleläran.⁶⁵ Vad som är gällande rätt enligt den juridiska litteraturen får följas. Det uppställs inga krav på att det ska eller bör följas. Detta skiljer sig från det som uttrycks vara gällande rätt enligt författning eller prejudikat, detta ska eller bör följas. Det som framgår av den juridiska litteraturen ska dock följas i den mån inget följer av rättskälla med högre auktoritet, argumentation som presenterats för annan tillämpning inte är övertygande eller något talar emot dess tillämpning.⁶⁶

Som ovan nämnts har den juridiska litteraturens roll som rättskälla varit omdiskuterad. I förevarande uppsats har den juridiska litteraturen studerats och använts flitigt. Eftersom den uppmärksammade rättskraftsproblematiken i förhållande till supplerande moment inte har behandlats i vare sig lagstiftning eller förarbeten har den juridiska litteraturen varit avgörande.⁶⁷ Inom processrätten finns det författare som är återkommande och av stor betydelse, exempelvis Olivecrona, Ekelöf, Nordh & Westberg. I uppsatsen har gjorts ett försök att bredda källmaterialet till att omfatta flertal författare. Detta för att få en så mångsidig bild som möjligt präglad av olika perspektiv.

Till viss del har litteraturen som använts varit äldre litteratur. Lagstiftningen på området har genomgått framför allt tre omfattande förändringar, år 1987, 2006 och 2011. Det kan därför uppstå svårigheter i att avgöra vad, om något, från den äldre litteraturen och de äldre rättsfallen som numera gäller.⁶⁸

Uppsatsens syfte och frågeställningar varken uppfylls eller besvaras endast med iakttagande av juridisk litteratur. Löpande i framställningen redogörs även för relevant rättspraxis. Det finns ett flertal rättsfall som behandlar närstående frågeställningar till frågan om omfattningen av en stadfästelsesdoms rättskraft. Uppsatsen innehåller inte en uttömmande redogörelse för samtliga rättsfall på området. De rättsfall som valts ut har valts på grundval av dess relevans för att uppfylla syftet och besvarandet av givna frågeställningar.

⁶³ Sandgren (2021), s. 48; Lavin (1990), s. 73.

⁶⁴ Kleinman (2018), s. 34; Peczenik, Aarnio & Bergholtz (1990), s. 172.

⁶⁵ Sandgren (2021), s. 48.

⁶⁶ Peczenik (1995), s. 42 ff.

⁶⁷ Vogel (2023), s. 211.

⁶⁸ Sandgren (2021), s. 38.

Detta urvalskriterium kan anses godtyckligt. Syftet med de delar där rättsfall presenteras och redogörs för är att ge läsaren en grundläggande bild av de rättsfall som har haft störst påverkan. Det bör noteras att det inte endast är avgöranden från Högsta domstolen som utgjort källmaterial i uppsatsen. I viss utsträckning har även avgöranden från lägre instanser utgjort källmaterial. Ett prejudikat anses ha en särskild form av auktoritet jämfört med avgöranden från underinstanserna.⁶⁹ Som ovan nämnt finns på det aktuella området dock en del avgöranden som inte har prövats av högre instans. Dessa har bedömts vara relevanta för att ge en bild av hur uppsatsens frågeställningar har behandlats i praxis.

Vid författandet av uppsatsen har den främsta utmaningen varit att hitta relevant material. I den moderna litteraturen framförs synpunkter om att rättsläget i och med NJA 2017 s. 659 är klart. Något både jag och andra författare inte håller med om. Efter rättsfallet anser jag snarare att det uppkommit fler obesvarade frågor.

1.5 Forskningsläge

Det finns förhållandevis omfattande litteratur som berör rättskraft, stadfästelse och supplerande moment. Det är dock vanligt förekommande att ämnena behandlas separat. De mest inflytelserika författarna inom den juridiska litteraturen på området anses vara Karl Olivecrona, Per Olof Ekelöf, Roberth Nordh, Bengt Lindell och Peter Westberg. Olivecronas verk *Rätt och dom* har behandlats enbart i förhållande till identifiering av saken. Resterande författares verk har utgjort källmaterial genom större delar av arbetet. Uppsatsens frågeställningar har inte behandlats av nämnda författare och förblir därför obesvarade i den juridiska litteraturen. Om stadfästelsesdomens rättskraft omfattar alla typer av supplerande moment ges parter en möjlighet att avtalsvägen styra över domens rättskraft. Detta är något som parter inte har möjlighet till vid en vanlig tvistemålsdom, då rättskraften bestäms utifrån processföremålet och den avgjorda saken i målet. Det har inte uppmärksammats i den juridiska litteraturen att parter ges en sådan möjlighet vid en stadfästelsesdom. Frågan uppkommer om det är menat att gällande rätt ska göra en distinktion mellan de två förfarandena. Uppsatsen belyser denna problematik med förhoppning om att detta kommer att uppmärksammas mer i framtiden.

Det finns ett flertal rättsfall som behandlar närstående frågeställningar till frågan om omfattningen av en stadfästelsesdoms rättskraft. Det senaste rättsfallet var uppe för prövning i Högsta domstolen år 2017.⁷⁰ Sedan dess har utvecklingen på området stått still. Framställningen belyser att det till följd av rättsfallet uppstått följdfrågor.

⁶⁹ Sandgren (2021), s. 39.

⁷⁰ NJA 2017 s. 659.

1.6 Avgränsning

Uppsatsen tar utgångspunkt i processrättsliga frågor som aktualiseras i dispositiva tvistemål. Med begreppet *samförstånds lösning* som används i 42 kap. 17 § RB åsyftas överenskommelser som parter når i indispositiva mål. Dessa skiljer sig från förlikning- och medlingsöverenskommelser som uppkommer till följd av inomprocessuell förlikning och särskild medling i dispositiva mål eftersom de inte kan stadfästas genom dom. Uppsatsen behandlar inte samförstånds lösningar som parter kan träffa i indispositiva tvistemål.

När begreppet *förlikning* används i framställningen åsyftas inomprocessuell förlikning⁷¹, förutsatt att inget annat anges. Förlikningsförhandlingar kan vara både inomprocessuella och utomprocessuella.⁷² En utomprocessuell förlikningsöverenskommelse kan inte stadfästas och det uppkommer således inga rättskraftsfrågor. Utomprocessuell förlikning behandlas därför inte i förevarande arbete.

När begreppet *medling* används i framställningen åsyftas särskild medling⁷³, förutsatt att inget annat anges. Medling kan både ske inom och utom ramen för en domstolsprocess.⁷⁴ En utomprocessuell medling omfattas inte av rättegångsbalkens regler om stadfästelse och det uppkommer således inga rättskraftsfrågor. Utomprocessuell medling behandlas därför inte i förevarande arbete.

Det är möjligt att förlikning och särskild medling inträffar även i högre instans, detta regleras i 50 kap. 11 § RB. Bestämmelsen överensstämmer till stor del med den som gäller i tingsrätt.⁷⁵ I hovrättsförfarandet tillämpas alternativa tvistlösningsformer mer sparsamt eftersom hovrätten utgör en överinstans till tingsrätten vars syfte är att rätta felaktigt dömda avgöranden.⁷⁶ Alternativa tvistlösningsformer i högre instans behandlas inte i förevarande arbete.

Trots att ett examensarbete generellt är ett omfattande arbete har jag haft begränsat utrymme. Detta har medfört att samtliga infallsvinklar inom valt område inte har kunnat uppmärksammas. Uppsatsen fokuserar på att utreda omfattningen av en stadfästelsesdoms rättskraft och om det finns en yttre gräns gällande vilka supplerande moment som kan omfattas av en stadfästelsesdoms rättskraft. I och med uppsatsens begränsade utrymme har avsikten inte varit att i helhet redogöra för alternativa tvistlösningsformer. Inte heller att på ett

⁷¹ 42 kap. 17 § 1 st. RB.

⁷² Se avsnitt 2.2.

⁷³ 42 kap. 17 § 2 st. RB.

⁷⁴ Se avsnitt 2.3.

⁷⁵ 42 kap. 17 § RB.

⁷⁶ Lindell (2021), s. 373; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) lagkommentar innan 49 kap. RB under ”Femte avdelningen: Om rättegången i hovrätt”.

heltäckande sätt redogöra för de förfaranden, förlikning och medling, som kan resultera i en stadfästelse. I kapitel 2 ges bland annat en historisk bakgrund till uppkomsten av alternativa tvistlösningsformer och vilken kritik som riktats mot dessa under årens lopp. Det finns å ena sidan en vilja att göra rättskipningen mer flexibel och fri, men å andra sidan åläggs det en skyldighet att rättskipningen är lagreglerad och att krav som ställs på rättslig prövning enligt exempelvis Europakonventionen uppfylls. Möjligheten för parter att tillämpa alternativa tvistlösningsformer är en del av arbetet att göra rättskipningen mer flexibel. Syftet med kapitel 2 är att ge läsaren bakgrundsinformation och ett sammanhang för att förstå den något omdiskuterade delen av processrätten som ADR-processer utgör.

Uppsatsen ämnar inte att i helhet redogöra för rättskraftsinstitutet då det är, och har varit, omdiskuterat i den juridiska litteraturen.⁷⁷ Det har även behandlats i ett flertal fall i praxis.⁷⁸ I uppsatsen presenteras rättskraftsinstitutet i den omfattning som anses nödvändig för att kunna besvara de valda frågeställningarna. Rättskraften är inte absolut utan begränsas i förhållande till tre aspekter; subjekt, objekt och tid.⁷⁹ Uppsatsen ämnar inte att på ett utförligt sätt behandla rättskraftens subjektiva eller tidsmässiga begränsning då det inte är relevant i förhållande till syftet och frågeställningarna. Fokus är i stället på den objektiva begränsningen av rättskraften som betonas, eftersom det är den objektiva begränsningen av rättskraften som blir relevant att problematisera utifrån ovan nämnda frågeställningar.

1.7 Disposition

Efter uppsatsens inledande kapitel följer en allmän redogörelse av de två alternativa tvistlösningsformerna förlikning och särskild medling då det endast är dessa förfaranden som kan resultera i stadfästelse.⁸⁰ I det efterföljande kapitlet presenteras förutsättningarna för stadfästelse av ett förlikningsavtal.⁸¹ Syftet med kapitlen är att ge läsaren grundläggande förkunskaper och förståelse för uppsatsämnet.

Det fjärde kapitlet innehåller en utredning av rättskraftsinstitutet i allmänhet, där redogörs bland annat för hur rättskraftsinstitutet har utvecklats i rättspraxis. Som ovan nämnt är redogörelsen av rättspraxis inte uttömmande utan fokuserar på att uppmärksamma de fall som är relevanta i förhållande till uppsatsens syfte och frågeställningar. I det fjärde kapitlet besvaras den första

⁷⁷ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Inledning”.

⁷⁸ Se exempelvis NJA 1965 s. 94, NJA 1994 s. 23, NJA 1999 s. 520, NJA 1999 s. 656 & NJA 2021 s. 407.

⁷⁹ Nordh (2019b), s. 118.

⁸⁰ Se kapitel 2.

⁸¹ Se kapitel 3.

frågeställningen. Framställningen utgör ett nödvändigt led för att möjliggöra besvarandet av resterande frågeställningar.

Det andra, tredje och fjärde kapitlet kan ses som den deskriptiva delen av uppsatsen. Dessa kapitel utreder och beskriver de förfaranden som kan resultera i en stadfästelse, förutsättningarna för stadfästelse av förlikningsavtal samt allmänt om tvistemålsdomars rättskraft. Framställningen präglas i denna del av den rättsdogmatiska metoden och det är endast de lege lata-resonemang som presenteras.

Att de inledande kapitlen, vilka utgör en stor del av uppsatsen, ägnas åt att presentera bakgrundsinformation till de huvudsakliga problemställningarna har ansetts nödvändigt. För att få en ökad förståelse för rättskraftsinstitutet är det inte tillräckligt att endast studera enstaka bestämmelser eller rättsfall separat. Regler som tillämpas vid bestämmandet av en doms rättskraft bör studeras som en helhet. Vid en rättskraftsbedömning sker ett samspel mellan ett flertal bestämmelser i lag, grundläggande principer och rättspraxis. För att kunna avgöra omfattningen av en doms rättskraft krävs grundläggande förståelse om reglernas systematik. Detta är en av anledningarna till att lagrum med liknande innebörd, rekvisit eller begrepp måste tolkas i förhållande till varandra. Ett nödvändigt steg i tolkningen kan vara att klargöra begreppens betydelse, och om de överensstämmer i de olika bestämmelserna, genom en begreppsanalys. Det är syftet med framställningen i avsnitt 4.2.2.

I det femte kapitlet utreds rättskraftsinstitutet i förhållande till supplerande moment. Redogörelsen av rättspraxis i detta kapitel är menad att vara uttömmande. Rättskraftsfrågan kopplat till supplerande moment har varken belysts eller prövats i andra mål, i hovrätt eller Högsta domstol, än de som redogörs för i uppsatsen. I denna del besvaras de resterande tre frågeställningarna. Framställningen präglas av en kombination mellan den rättsdogmatiska och den rättsanalytiska metoden. I det femte kapitlet presenteras såväl de lege lata- som de lege ferenda-resonemang.

I det sjätte kapitlet presenteras ett eget författat exempel vars syfte är att belysa de rättskraftsproblem som uppstår vid stadfästelse av ett förlikningsavtal som innehåller supplerande moment.

I det sjunde, och sista kapitlet, sammanställs slutsatser och reflektioner på de uppmärksammade frågeställningarna. I kapitlet summeras den utredning som presenterats i de övriga kapitel avseende hur supplerande moments rättskraft ska fastställas. En presentation av de problem som uppkommer till följd av gällande rätt presenteras samt lösningsförslag på dessa.

2 Alternativa tvistlösningsförfaranden som kan resultera i stadfästelse

2.1 Historik

I förarbetena till rättegångsbalken presenterades förslaget om att införa en bestämmelse som stadgade att rätten i större utsträckning skulle förmå tvistande parter att under en domstolsprocess träffa en förlikningsöverenskommelse i syfte att undvika att tvisten avgjordes genom dom.⁸² Förslaget resulterade i att följande bestämmelse infördes:

Är saken sådan att förlikning därom är tillåten, skall rätten, i den mån det är lämpligt med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter, verka för att parterna förliks.

Om det med hänsyn till målets beskaffenhet är lämpligare att särskild medling äger rum, kan rätten förelägga parterna att inställa sig till förlikningssammanträde inför medlare som förordnas av rätten.⁸³

Enligt bestämmelsen skulle domaren råda parter att nå en förlikning, förutsatt att detta ansågs lämpligt i förhållande till det aktuella målet. Av utredningen framgick exempelsituationer då domaren skulle undvika att genomföra förlikningsförsök då detta ansågs som uppenbart olämpligt. Detta var exempelvis i mål där parter företrädde av ombud eller om målet endast innehöll rättsfrågor. I utredningen uppmärksammades även möjligheten till särskild medling. Domaren kunde besluta om särskild medling i de fall förlikning ansågs som olämpligt. Parter hade då en skyldighet att inställa sig till medlingssammanträde. Vid införandet av bestämmelsen ansågs domstolens huvudsakliga funktion vara att meddela dom i mål och avgöra det tvistiga mellan parter.⁸⁴ Med tiden har synen på domstolens funktion förändrats.⁸⁵ Numera åligger det domstolen en skyldighet att verka för att parter når en förlikningsöverenskommelse.⁸⁶ Det finns inte längre några typsituationer då förlikning alltid anses olämpligt. Idag anses det vara svårt att peka ut situationer då förlikningsförsök i regel skulle vara olämpligt.⁸⁷ Det kan dock sägas att vissa omständigheter ofta är avgörande för om ett mål anses lämpat för förlikning eller inte. Rör målet ett mindre värde kan skälen för förlikning exempelvis vara starkare än om målet rör ett större värde.⁸⁸

⁸² SOU 1938:44 s. 437.

⁸³ SFS 1987:747.

⁸⁴ SOU 1938:44 s. 437.

⁸⁵ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 42 kap. 17 § RB.

⁸⁶ 42 kap. 17 § RB.

⁸⁷ Prop. 1986/87:89 s. 113.

⁸⁸ Lindell (2021), s. 374.

Den förändrade synen på förlikning och särskild medling beror bland annat på att synen på domstolarnas funktion genomgått en förändring sedan rättegångsbalken trädde i kraft i mitten av 1900-talet. Tidigare betonades att domstolens huvudsakliga funktion var att bidra till den materiella rättens genomslag i samhället. Numera läggs större vikt vid att domstolen ska verka för att parter kommer överens och att utgången blir så processekonomiskt fördelaktig som möjligt.⁸⁹ Domaren ska i första hand se till att parter når en förlikning eller annan samförståndslösning.⁹⁰

Bestämmelsen som reglerar förlikning och särskild medling har genomgått en rad omfattande ändringar, år 1987, 2006 och 2011.⁹¹ Bestämmelsen är idag formulerad på följande sätt:

Rätten skall verka för att parterna förlikas eller på annat sätt uppnår en samförståndslösning, om det inte är olämpligt med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter.

Rätten får vid tillämpning av första stycket, i ett mål där förlikning om saken är tillåten besluta om särskild medling, om parterna samtycker till det. I sådant fall skall rätten förelägga parterna att inställa sig till ett sammanträde inför medlare som förordnas av rätten och ange inom vilken tid medlingen senast skall vara slutförd. Rätten får förlänga tidsfristen om det finns särskilda skäl för det.⁹²

I och med lagändringarna har bestämmelsen gått från att rätten ska uppmuntra parter till att nå en förlikningsöverenskommelse, till att gälla både dispositiva och indispositiva mål samt att domstolens roll och inverkan har skärpts. Bestämmelsens nuvarande lydelse ska tolkas som en presumtion för att frågan om förlikning ska väckas av rätten.⁹³

Den aktivitet som domaren utövar när denne förmår parter att träffa en överenskommelse kallas förlikningsverksamhet.⁹⁴ Det är inte lagreglerat hur domaren ska utöva förlikningsverksamheten.⁹⁵ Frågan uppkommer hur omfattande domarens förlikningsverksamhet ska vara för att uppfylla de krav som följer av bestämmelsen. Med begreppet *verka* åsyftas att domaren ska inta en aktiv roll i förlikningsverksamheten. Det är således inte tillräckligt att domaren frågar parter om de är villiga att nå en förlikningsöverenskommelse.⁹⁶ Det är bland annat två faktorer som är avgörande i be-

⁸⁹ Bertilsson (2010), s. 31.

⁹⁰ Westberg (2021), s. 425 f.

⁹¹ Se SFS 1987:747, SFS 2006:459 & SFS 2011:861.

⁹² 42 kap. 17 § RB.

⁹³ Prop. 2010/11:128 s. 26; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 42 kap. 17 § RB.

⁹⁴ Prop. 1986/87:89 s. 110.

⁹⁵ Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 66.

⁹⁶ Westberg (2021), s. 429.

dömningen hur intensivt domaren ska verka för att parter ska nå en förlikningsöverenskommelse. Dessa två faktorer är tvisteföremålets värde samt rättegångskostnadernas storlek. Det avgörande är inte enbart hur högt tvisteföremålets värde är i sig och hur stora rättegångskostnaderna kan komma att bli utan det är även viktigt att ta hänsyn till relationen mellan de två faktorerna. Ju högre rättegångskostnaderna är i förhållande till tvisteföremålets värde, desto mer angeläget är det för parter, men även ur det allmänna synpunkt, att parter når en förlikningsöverenskommelse.⁹⁷

Enligt den tidigare lydelsen av 42 kap. 17 § 2 st. RB gick att utläsa att en förutsättning för att särskild medling skulle ske i målet var att särskild medling ansågs som *lämpligare* i jämförelse med förlikning. Domaren skulle således alltid pröva möjligheten till förlikning innan denne prövade möjligheten för särskild medling.⁹⁸ Enligt bestämmelsens nuvarande lydelse gäller inte detta eftersom lagstiftaren numera önskar uppnå att fler tvister löses genom frivilliga överenskommelser mellan parter och med hjälp av alternativa tvistlösningsformer.⁹⁹ Särskild medling ska vara ett lika tillgängligt verktyg som förlikning.¹⁰⁰ Bestämmelsens nuvarande lydelse ska tolkas som en uppmaning till domare att både väcka frågan om förlikning och särskild medling i förberedelsen av ett tvistemål.¹⁰¹ När rätten ska ta ställning till om förlikning eller särskild medling ska aktualiseras bör rätten ta hänsyn till vad tvisten rör, hur omfattande tvisten är, parternas inställning till förlikning respektive särskild medling och övriga omständigheter i det enskilda fallet.¹⁰²

2.2 Förlikning

Begreppet *förlika* betyder enligt Svenska Akademiens ordlista att träffa en överenskommelse i godo.¹⁰³ På grund av begreppets definition används det i viss litteratur som ett samlingsbegrepp där samtliga tvistlösningsformer som kan resultera i att parter når en samförståndslösning faller in, då avses inomprocessuell förlikning, utomprocessuell förlikning, medling och särskild medling. Jag anser, precis som lagstiftaren, att dessa förfaranden bör särskiljas och inte falla in under samma begreppsbildning.¹⁰⁴ I förevarande arbete görs således en gränsdragning mellan förlikning och medling.¹⁰⁵

Förlikningsavtalet är, precis som vilket avtal som helst, en civilrättslig giltig rättshandling som är direkt bindande för parterna. Ett förlikningsavtal kan

⁹⁷ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 42 kap. 17 § RB.

⁹⁸ Lindell (2021), s. 372.

⁹⁹ Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 72; Engström (2009), s. 38.

¹⁰⁰ SOU 2007:26 s. 79; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 42 kap. 17 § RB.

¹⁰¹ Lindell (2021), s. 372.

¹⁰² Prop. 2010/11:128 s. 28.

¹⁰³ SAOL ”förlika”. <http://svenska.se/saol/?sok=förlika>.

¹⁰⁴ Prop. 2010/11:128 s. 23.

¹⁰⁵ Lindell (2021), s. 379 f.

endast frångås med stöd av avtalsrättsliga ogiltighetsregler.¹⁰⁶ Avtalet ersätter det rättsläge som förelåg mellan parterna innan förlikningen träffades.¹⁰⁷

En förlikning kan uppstå på olika sätt, antingen genom utomprocessuell eller inomprocessuell förlikning.¹⁰⁸ Efter att part lämnat in stämningsansökan till domstolen och domstolen prövat om ansökan innehåller det som krävs, inleds målets förberedelsefas.¹⁰⁹ Förberedelsefasen är obligatorisk i alla tvistemål.¹¹⁰ Förberedelsefasen fyller flera funktioner. Ett av syftena är att utreda förutsättningarna för parter att nå förlikning.¹¹¹ Det åligger således domstolen en skyldighet att utreda denna fråga, förutsatt att det inte anses olämpligt med hänsyn till målets beskaffenhet eller andra omständigheter.¹¹² De allra flesta förlikningsförhandlingar sker under förberedelsefasen.¹¹³ Sedan en tvistemålsprocess har inletts i domstol kan parter nå en förlikningsöverenskommelse antingen genom förlikningsförhandlingarna i domstol med eller utan hjälp av den handläggande domaren, eller på eget initiativ utanför processen. I båda fall kan parter begära att deras överenskommelse stadfästs. Avgörande för möjligheten att få en överenskommelse stadfäst av domstolen är inte hur överenskommelsen uppnåtts, utan att en tvist om de frågor som avgörs genom förlikningen är föremål för prövning i domstol.¹¹⁴

Hur domaren ska utöva förlikningsverksamheten och rent faktiskt samtala med parterna är inte lagreglerat. Domaren är i princip fri att själv bestämma hur denne ska utöva förlikningsverksamheten. Domaren behöver dock förhålla sig till jävsreglerna och får inte uppfattas som partisk. Domaren får inte heller tvinga parter att ingå ett förlikningsavtal.¹¹⁵

Det är vanligt att domaren inleder sin förlikningsverksamhet med att uppmärksamma parterna på de för- och nackdelar som följer av en förlikning respektive dom. Domaren kan exempelvis uppmärksamma parterna om att det ofta är mer processekonomiskt fördelaktigt att förlikas än att tvisten avgörs genom dom.¹¹⁶ Domaren bör även i detta skede uppmärksamma parterna på möjligheten att stadfästa förlikningsavtalet och att deras överenskommelse då utgör en exekutionstitel och vad det i ett senare skede innebär.¹¹⁷

¹⁰⁶ Nordh (2008), s. 175; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 75.

¹⁰⁷ RH 2016:41; Ekelöf m.fl. (2018), s. 151; Maunsbach (2015), s. 425.

¹⁰⁸ Westberg (2020), s. 726.

¹⁰⁹ Nordh (2019a), s. 120.

¹¹⁰ Westberg (2021), s. 225.

¹¹¹ 42 kap. 6 § 5 p. RB.

¹¹² 42 kap. 17 § 1 st. RB.

¹¹³ Westberg (2021), s. 237.

¹¹⁴ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 6 § RB.

¹¹⁵ SOU 1982:26 s. 154; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 67 ff.; Brodin m.fl. (2016), s. 174 f.

¹¹⁶ Prop. 1986/87:89 s. 112 ff.; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 69.

¹¹⁷ SOU 1982:26 s. 154.

2.3 Särskild medling

Lexikaliskt betyder begreppet *medla* att verka för en förlikning.¹¹⁸ Med medling åsyftas ett förfarande där en annan, utomstående part, utöver de tvistande parterna eller domaren som handlägger målet, utövar förlikningsverksamhet.¹¹⁹ Medlaren ska accepteras av parterna samt vara opartisk.¹²⁰ Det finns två typer av medlingsförfaranden, inomprocessuell och utomprocessuell. Den inomprocessuella medlingen kallas särskild medling.¹²¹

Möjligheten till särskild medling regleras i 42 kap. 17 § 2 st. RB. Innan lagändringen år 2011 var utgångspunkten att särskild medling skulle tillämpas restriktivt. Särskild medling skulle i princip tillämpas endast i tvister som antogs bli omfattande och kostsamma. Enligt detta synsätt var främst den processekonomiska aspekten avgörande i de fall särskild medling skulle tillämpas. Utredningen som resulterade i lagändringen år 2011 föreslog att det skulle bli obligatoriskt för rätten att så tidigt som möjligt i en domstolsprocess överväga särskild medling.¹²² Syftet med bestämmelsens nuvarande lydelse är att domstol och parter i större utsträckning tillämpar särskild medling.¹²³ Det är upp till rätten att göra en helhetsbedömning av den enskilda tvisten och avgöra om särskild medling är lämpligt.¹²⁴ Till skillnad från förlikningsförhandlingar tenderar särskild medling resultera i en större kostnad för parter då förfarandet är mer tidskrävande samt att parterna står för medlarens arvode. Detta är en avgörande faktor i valet mellan förlikning och särskild medling. Är målet mer komplext och av större omfattning kan särskild medling anses mer lämpligt i jämförelse med förlikning.¹²⁵

Särskild medling anses mer lämpligt i mål som innehåller komplicerade tekniska frågor och bedömningar. Medlingsinstitutet gör det möjligt för rätten att utse en medlare med andra befogenheter. En medlare kan besitta expertkompetens och kan således utreda eventuella utomrättsliga frågor i det aktuella målet vilket en domare inte kan. Medlarens bedömning i målet kan i högre utsträckning grundas på särskilda sakkunskaper och en skönsmässig bedömning.¹²⁶ En medlare behöver nödvändigtvis inte vara en jurist. Vanligt är dock att medlaren är en domare, inte handläggande domare, eller en jurist med specialkompetens inom det aktuella området.¹²⁷

¹¹⁸ Engström (2009), s. 24.

¹¹⁹ 3 § medlingslagen; Gärde m.fl. (1949), s. 600; Engström (2009), s. 24; Eklöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 64.

¹²⁰ Lindell (2021), s. 804.

¹²¹ Knuts (2006), s. 174.

¹²² SOU 2007:26 s. 96.

¹²³ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 42 kap. 17 § RB.

¹²⁴ Lindell (2021), s. 836 f.

¹²⁵ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 42 kap. 17 § RB.

¹²⁶ Prop. 1986/87:89 s. 208; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 42 kap. 17 § RB.

¹²⁷ Engström (2009), s. 48 f.; Norman & Öhman (2011), s. 193 ff.

Särskild medling är ett förfarande som kan initieras av parterna gemensamt eller av domstolen efter samtycke från parterna. Rätten är i princip fri att utse medlare, förutsatt att hänsyn tas till parternas önskemål.¹²⁸ För att förfarandet ska kunna genomföras krävs att medlaren godkänns av båda parter.¹²⁹

Förfarandet vid särskild medling är inte lagreglerat och det är således medlaren som ansvarar för att utforma förfarandet så som denne finner det lämpligt.¹³⁰ Medlarens målsättning ska vara att hjälpa parter att komma överens. Vid första anblick kan det verka som att särskild medling är mycket likt det inomprocessuella förlikningsförfarandet, där domaren utgör en opartisk tredje part som strävar efter att parter ska nå en överenskommelse. Det finns också flera likheter mellan förlikning och särskild medling. Båda förfarandena utgår från parternas vilja och samtycke till att tvistlösningsformen tillämpas.¹³¹ Det finns dock en del skillnader mellan förfarandena. En medlare är inte bunden av jävsreglerna på samma sätt som en domare är.¹³² Medlaren har således större möjligheter att presentera egna lösningsförslag på tvisten.¹³³ Medlaren har som uppdrag att hjälpa parter att komma överens och tar utgångspunkt i parternas önskemål och premisser.¹³⁴ Medlaren behöver se till att resultatet av medlingen är etiskt godtagbart.¹³⁵

Vid ett framgångsrikt förfarande resulterar särskild medling i en förlikningsöverenskommelse som parter kan begära stadfästelse av enligt 17 kap. 6 § RB. Samma sak gäller således för en medlingsöverenskommelse som för en förlikningsöverenskommelse.¹³⁶

2.4 Kritik mot ADR

I juridisk litteratur har framförts både för- och nackdelar med det ökade antalet alternativa tvistlösningsformer som växt fram under de senaste femtio åren. Kritiken mot alternativa tvistlösningsformer växlar beroende på om hänsyn tas till parternas, ombudens, domstolens eller samhällets intressen. Kritiken skiljer sig även beroende på om den alternativ tvistlösningen är inomprocessuell eller utomprocessuell.¹³⁷ En uttömmande redogörelse av samtliga för- och nackdelar kan, och ska, inte redovisas i förevarande arbete. I stället kommer den mest uppmärksammade och omdiskuterade kritiken

¹²⁸ Prop. 2010/11:128 s. 28; Prop. 1986/87:89 s. 207 f.; Engström (2009), s. 39; Lindell (2021), s. 804; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 42 kap. 17 § RB.

¹²⁹ Prop. 1986/87:89 s. 207.

¹³⁰ Lindell (2021), s. 811.

¹³¹ Prop. 1986/87:89 s. 207; Engström (2009), s. 39; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 69; Lindell (2021), s. 375.

¹³² Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 73; Lindblom (2006), s. 121.

¹³³ Prop. 1986/87:89 s. 208; Norman & Öhman (2011), s. 24 & 209; Engström (2009), s. 84; Knuts (2006), s. 95.

¹³⁴ Lindell (2021), s. 804 f.

¹³⁵ Knuts (2006), s. 77 f.

¹³⁶ Lindell (2021), s. 807 not. 53.

¹³⁷ Lindblom (2006), s. 113 f.

nämnas, i synnerhet riktad mot förlikning och särskild medling. Samma kritik kan återkomma och riktas mot de situationer då förliknings- eller medlingsöverenskommelser stadfästs och erhåller rättskraft. Medför förfaranden som förlikning och särskild medling en rättssäkerhetsrisk kvarstår denna risk vid stadfästelse av en överenskommelse som uppkommit som ett resultat av ett sådant förfarande.

Kritiken har kopplingar till hur man ser på rättskipningens syfte och funktion. Rättskipningen kan ha olika funktioner, exempelvis handlingsdirigerande eller konfliktlösande.¹³⁸ Anses rättskipningen främst ha ett handlingsdirigerande syfte ska den verka för den materiella rättens genomslag och påverkan på medborgarnas handlande. Anses rättskipningens huvudsakliga syfte vara handlingsdirigerande har man en mer kritisk syn på den ökade tillämpningen av alternativa tvistlösningsformer. Detta beror på att de överenskommelser som kan stadfästas inte nödvändigtvis överensstämmer med gällande rätt.¹³⁹ En stadfästelsesdoms innehåll grundas inte på en materiell prövning av domstolen. Det är parterna själva som ansvarar för innehållet i överenskommelsen.¹⁴⁰ Ökar omfattningen av dessa förfaranden riskerar exempelvis prejudikatbildningen att minska.¹⁴¹ Har man ett handlingsdirigerande synsätt på rättskipningen anammar man med stor sannolikhet uppfattningen att domare endast ska medverka och stadfästa förlikningsavtal som överensstämmer med gällande rätt. Domaren måste, vid ett sådant förfarande, grunda sin ståndpunkt på vad denne vet vid tidpunkten för förlikningsinitiativet samt göra en sorts framtida prognos om hur utgången i målet kommer bli.¹⁴² Westberg ställer sig kritisk till ett sådant tillvägagångssätt. Han anser att domarens agerande då skulle strida mot förbudet om förhandsbesked.¹⁴³ Lindell bemöter Westbergs kritik med att förlikning, trots att den sker inom en domstolsprocess, står vid sidan av rättskipningen. De två förfarandena har olika syften och bör därför skiljas åt. Det blir således inte aktuellt att diskutera risken för förhandsbesked eller att domaren meddelar en förtida dom.¹⁴⁴

Anser man däremot att rättskipningens huvudsakliga funktion är att lösa enskilda tvister i så hög utsträckning som möjligt, det vill säga en konfliktlösande funktion, torde man se positivt på de alternativa tvistlösningsformernas framväxt.¹⁴⁵

¹³⁸ Maunsbach (2015), s. 75.

¹³⁹ Prop. 1986/87:89 s. 111; SOU 1982:26 s. 141; Knuts (2006), s. 241; Lindblom (2006), s. 110 f.

¹⁴⁰ Westberg (2021), s. 433; Maunsbach (2015), s. 422 f. & 426.

¹⁴¹ Prop. 1998/99:35 s. 34; Lindblom (2006), s. 112; Knuts (2006), s. 243.

¹⁴² Lindell (2021), s. 377.

¹⁴³ Westberg (2021), s. 429 & 435.

¹⁴⁴ Lindell (2021), s. 377 f.

¹⁴⁵ Knuts (2006), s. 241 ff.; Maunsbach (2015), s. 75.

Alternativa tvistlösningsformer kritiseras för att de inte förhåller sig till den materiella rätten på samma sätt som rättskipningen gör. Enligt Lindblom utgör resultatet av en ADR-process enbart andra klassens rättvisa jämfört med ett domslut.¹⁴⁶ Det riktas även kritik mot att de alternativa tvistlösningsförfarandena inte är lagreglerade på samma sätt som rättskipningen är och parter som tillämpar ett alternativt förfarande riskerar därför att inte erhålla samma rättigheter.¹⁴⁷ Lindblom uppmärksammar framför allt den rättssäkerhetsproblematik som han menar uppstår till följd av ADR-processernas framväxt. Han menar på att det finns en risk att det alternativa tvistlösningsförfarandet inte präglas av frivillighet och att den svagare parten avstår från vissa materiella och processuella rättigheter för att denne hamnar i trångmål.¹⁴⁸

Fiss uppmärksammar ytterligare ett problem med alternativa tvistlösningsformer. Det råder ofta en presumtion om att parter besitter samma möjligheter att driva process. Så är dock inte alltid fallet. Är parter inte jämbördiga, gällande exempelvis ekonomiska resurser, kan resultatet av en ADR-process bli ofördelaktig för den ekonomiskt svagare parten. Den svagare parten har inte samma resurser att tillvarata sina intressen och går på så sätt med på en lösning av tvisten som denne inte gynnas av.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Lindblom (2006), s. 101.

¹⁴⁷ Knuts (2006), s. 52.

¹⁴⁸ Lindblom (2006), s. 105 f.

¹⁴⁹ Fiss (1984), s. 1076 f.

3 Stadfästelse av förlikningsavtal och formell kontroll

3.1 Stadfästelse av förlikningsavtal

Har talan väckts i domstol och parterna når en förliknings- eller medlingsöverenskommelse, måste domstolen trots det skilja målet från sig.¹⁵⁰ Det kan ske på två sätt. Antingen återkallar käranden sin talan och då avskriver domstolen målet från vidare handläggning genom ett slutligt beslut, förutsatt att svaranden godkänner detta.¹⁵¹ Alternativt begär parter gemensamt att förlikningsavtalet ska stadfästas genom dom.¹⁵²

När rätten avgör den tvistiga saken mellan parter sker det genom dom.¹⁵³ Trots att rätten vid en stadfästelsedom inte avgör den tvistiga saken följer det av förarbetena till rättegångsbalken att en stadfästelse av ett förlikningsavtal faller under uttrycket *avgörande av saken* och en stadfästelsedom ska likställas med andra tvistemålsdomar.¹⁵⁴ Stadfästelse av ett förlikningsavtal betraktas således som ett materiellt avgörande av den tvistiga saken och ska därför ske genom dom.¹⁵⁵

Det finns möjlighet för domaren att enbart partiellt stadfästa parter förlikningsavtal. Domaren stadfäster då endast de villkor som accepteras efter en formell kontroll av förlikningsöverenskommelsen. Utgångspunkt är att de förlikningsvillkor som stadfästs utgör en exekutionstitel, medan de förlikningsvillkor som inte stadfästs endast erhåller civilrättslig betydelse. Konsekvensen av en partiell stadfästelse är att förlikningsavtalet inte kan ses som en helhet. Det görs en skillnad mellan de olika förlikningsvillkoren. Om parter endast begär att del av förlikningsavtalet ska stadfästas, eller om parter begäran omfattar fler förlikningsvillkor än de domstolen väljer att stadfästa, krävs att det i avtalet görs en tydlig skillnad mellan de villkor som omfattas av stadfästelsen och de som inte gör det. Annars uppstår svårigheter för en framtida domstol att avgöra omfattningen av stadfästelsedomens rättskraft i det fall endera parten skulle väcka talan gällande en omständighet som berörs i förlikningsavtalet.¹⁵⁶

En förlikningsöverenskommelse som stadfästs ersätter parternas ursprungliga avtal.¹⁵⁷ En stadfästelsedom blir verkställbar på samma sätt som tvistemåls-

¹⁵⁰ Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 64; Westberg (2021), s. 432.

¹⁵¹ 17 kap. 1 § RB.

¹⁵² 17 kap. 6 § RB.

¹⁵³ 17 kap. 1 § 1 men. RB.

¹⁵⁴ Gärde m.fl. (1949), s. 177; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 1 § RB; Larsson (1993), s. 292.

¹⁵⁵ NJA II 1943 s. 202.

¹⁵⁶ Westberg (2003), s. 860, 866 f. & 870 ff.; Westberg (2021), s. 435.

¹⁵⁷ Maunsbach (2015), s. 425; Ekelöf m.fl. (2018), s. 151.

domar i allmänhet.¹⁵⁸ Fördelen med att förlikningsavtalet stadfästs är att stadfästelsedomer erhåller rättskraft. Förlikningsavtalet utgör även en exekutionstitel, förutsatt att avtalet innefattar en betalningsskyldighet eller annan förpliktelse.¹⁵⁹ Vad som utgör en exekutionstitel framgår av 3 kap. 1 § utsökningsbalken (UB). En exekutionstitel är ett avgörande som kan verkställas. För verkställande krävs att avgörandet ålägger part en betalningsskyldighet eller annan förpliktelse.¹⁶⁰

Det är den stadfästa förlikningsöverenskommelsen som utgör en exekutionstitel, inte stadfästelsedomer i sig.¹⁶¹ Förpliktelserna som uppstår mellan parter grundas på förlikningsavtalet och inte i stadfästelsedomer i sig. De exekutiva verkningarna kopplas därför till förlikningsavtalet och inte till stadfästelsedomer.¹⁶² Trots detta är det nödvändigt att förlikningsavtalet stadfäst för att avtalet ska utgöra en exekutionstitel.¹⁶³

Som utgångspunkt kan ett förlikningsavtal efter stadfästelse inte ändras.¹⁶⁴ Skulle part vara missnöjd med förlikningsöverenskommelsen och vilja få stadfästelsedomer upphävd eller ogiltigförklarad kan detta ske på två sätt; antingen begär part resning i det mål förlikningsavtalet stadfästes, eller så väcker part ny talan om avtalets ogiltighet. Trots att stadfästelsedomer erhåller rättskraft som andra tvistemålsdomar, enligt 17 kap. 11 § RB, anses rättskraften inte utgöra ett hinder för part att väcka talan om ogiltigförklaring på grund av omständigheter som förekommit vid avtalets tillkomst och som kan leda till avtalets ogiltighet, exempelvis bristande förutsättningar vid förlikningsavtalets tillkomst.¹⁶⁵ Part kan föra talan om ogiltigförklaring av ett förlikningsavtal trots att stadfästelsedomer vunnit laga kraft. Bifaller domstolen ogiltighetstalan är förlikningsavtalet inte giltigt parterna emellan och en ny talan kan således väckas gällande det som ursprungligen var tvistigt mellan parterna.¹⁶⁶ Om förlikningen ogiltigförklaras vid en ny talan måste part även få stadfästelsedomer undanröjd genom klagan över domvilla. På grund av att den initiala tvisten troligtvis kvarstår mellan parterna måste även en ny talan väckas för att tvisten ska bli prövad och slutligt avgjord.¹⁶⁷ Heuman är av uppfattningen att den bakomliggande tvisten kan prövas i en

¹⁵⁸ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 6 § RB.

¹⁵⁹ 1 kap. 1 § UB & 3 kap. 13 § UB; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 6 § RB.

¹⁶⁰ Gregow m.fl., Utsökningsbalken: en kommentar (2023-06-07, version 94, JUNO) 3 kap. UB & 3 kap. 1 § UB.

¹⁶¹ 3 kap. 13 § UB; Prop. 1980/81:8 s. 1076; Gregow m.fl., Utsökningsbalken: en kommentar (2023-06-07, version 94, JUNO) 3 kap. 13 § UB; Larsson (1993), s. 292; Westberg (2003), s. 866; Nordh (2008), s. 175 f.

¹⁶² Prop. 1980/81:8 s. 1200; Westberg (2003), s. 866.

¹⁶³ Gregow m.fl., Utsökningsbalken: en kommentar (2023-06-07, version 94, JUNO) 3 kap. 13 § UB; Westberg (2003), s. 867.

¹⁶⁴ Heuman (1999), s. 916.

¹⁶⁵ NJA 1975 s. 507 (på s. 509); Heuman (1999), s. 917 f.; Larsson (1993), s. 296 f.

¹⁶⁶ Larsson (1993), s. 296; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 76; Nordh (2008), s. 175.

¹⁶⁷ Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 76 f.; Larsson (1993), s. 295 f.; Maunsbach (2015), s. 429 f.

ny rättegång utan att stadfästelse domen undanröjts efter klagan över domvilla, förutsatt att förlikningen förklarats ogiltig genom en lagakraftvunnen dom. Har en domstol däremot begått ett rättegångsfel vid stadfästelsen kan part framställa en klagan över domvilla.¹⁶⁸

3.2 Formell kontroll

Om parter begär att domstolen ska stadfästa deras förlikningsöverenskommelse ska domaren utföra en formell kontroll av avtalet. En första förutsättning för stadfästelse är att båda parter samtycker till stadfästelsen. Utöver det behöver domaren kontrollera att målet är dispositivt, att förlikningsvillkoren är tydligt formulerade samt att överenskommelsen innehåller en lösning på den sak varom talan väckts.¹⁶⁹

Domaren är skyldig att vägra stadfästelse om förlikningsavtalets innehåll på ett tydligt sätt står i konflikt med rättsordningens grundläggande principer, exempelvis pactum turpe eller orde public. Samma regler gäller således för stadfästelse domar som för tvistemålsdomar i allmänhet.¹⁷⁰

Parter ansvarar för förlikningsavtalets innehåll.¹⁷¹ Vid den formella kontrollen ska inte förlikningsavtalets materiella innehåll granskas.¹⁷² Rätten är skyldig att stadfästa avtalet trots att det inte är förenligt med den materiella rätten.¹⁷³

Vill parter verkställa förlikningsavtalets innehåll är domaren skyldig att se till att avtalet är tydligt utformat så det inte uppstår problem på verkställighetsstadiet. Domaren ska se till att prestationer och andra avtalsvillkor är formulerade så att Kronofogdemyndigheten (KFM) förstår vad som ska verkställas.¹⁷⁴ Stadfästelse domen får inte anses vara så oklar eller ofullständig att stadfästelse domen kan undanröjas på grund av domvilla.¹⁷⁵

Rätten ska vid den formella kontrollen även kontrollera att överenskommelsen behandlar den sak varom talan väckts. Tidigare ansågs detta vara ett strikt krav och förlikningsavtal som innehöll annat utöver den sak varom talan väckts stadfästes inte. I senare meddelad praxis har detta krav luckrats

¹⁶⁸ Heuman (1999), s. 916 ff.

¹⁶⁹ Westberg (2021), s. 433; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 6 § RB; Maunsbach (2015), s. 422 f. & 426.

¹⁷⁰ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 6 § RB; Larsson (1958), s. 130.

¹⁷¹ Westberg (2021), s. 435.

¹⁷² Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 6 § RB.

¹⁷³ Prop. 2010/11:128 s. 22.

¹⁷⁴ Westberg (2021), s. 434; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 76; Westberg (2003), s. 860.

¹⁷⁵ 59 kap. 1 § 3 st. 3 p. RB; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 6 § RB.

upp.¹⁷⁶ Högsta domstolen har slagit fast att numera tillåts stadfästelse av förlikningsavtal som innehåller supplerande moment.¹⁷⁷ Att även supplerande moment godtas ingå i förlikningsavtal som stadfästs syftar till att förmå fler parter att träffa förlikning i stället för att målet avgörs genom dom.¹⁷⁸

Vid förlikningsförhandlingar kan parter ha ett intresse av att deras samtliga rättsliga mellanhavanden blir slutligt reglerade genom förlikningsöverenskommelsen samt att överenskommelsen resulterar i ett rättskraftigt avgörande. Förutsatt att förlikningsavtalet innehåller en lösning av den sak parterna ursprungligen tvistade om har det i praxis accepterats att även annat än den tvistiga frågan kan tillföras förlikningsavtalet.¹⁷⁹ Parter kan inte begära att domstolen stadfäster ett förlikningsavtal som endast omfattar andra rättsförhållanden utöver processföremålet. Kravet följer av 17 kap. 6 § RB, som reglerar möjligheten för parter att begära stadfästelse. I bestämmelsen används uttrycket *det, varom tvistas* gällande det parter ska förlikas om och begära stadfästelse av. Begreppets betydelse anses överensstämma med begreppet *saken* så som begreppet används i 17 kap. 11 § RB gällande en doms rättskraft.¹⁸⁰ Trots att det av 17 kap. 6 § RB följer att domstolen kan stadfästa en förlikning om parter förlikas avsett *det, varom tvistas* är Ekelöf av uppfattningen att en stadfästelsedom som innehåller supplerande moment är exigibel även beträffande de supplerande momenten.¹⁸¹

¹⁷⁶ Se exempelvis NJA 2003 C 48 & NJA 2017 s. 659.

¹⁷⁷ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 6 § RB; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 77; Westberg (2021), s. 433 f.

¹⁷⁸ Westberg (2020), s. 729 f.; Westberg (2021), s. 434; Lindell (2021), s. 379.

¹⁷⁹ Maunsbach (2015), s. 419 ff. & 425; Lindell (2021), s. 408.

¹⁸⁰ RH 2016:41; Nordh (2008), s. 175.

¹⁸¹ Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 77.

4 Allmänt om rättskraft

4.1 Rättskraftens innebörd och syfte

Rättskraft är ett samlingsbegrepp för en doms rättsliga betydelse i framtiden för parter, domstol samt andra myndigheter såsom Kronofogdemyndigheten. En dom uttrycker det rådande rättsläget mellan de tidigare tvistande parterna. Av domen framkommer vad parter har för inbördes rättigheter och skyldigheter.¹⁸²

Rättskraftens omfattning begränsas i tre avseenden: tid, subjekt och objekt.¹⁸³ Den tidsmässiga begränsningen reglerar i vilken utsträckning händelser som inträffat efter ett domslut kan ligga till grund för en ny prövning av samma sak. Den tidsmässiga begränsningen omfattar regler om *facta supervenientia* och extraordinära rättsmedel. Vilka parter som omfattas av en doms rättskraft bestäms utifrån rättskraftens subjektiva begränsning.¹⁸⁴ Det är endast parter i tvistemålet som omfattas av domens rättskraft, tredje man omfattas således inte av en doms rättskraft.¹⁸⁵ Den objektiva begränsningen sammanhänger med sakens identitet. Den objektiva sidan av rättskraften begränsar således vilka yrkanden och rättsfakta som kan prövas i en senare domstolsprocess.¹⁸⁶

Den objektiva begränsningen av rättskraften har betydelse i två hänseenden:

1. Den sak som har blivit prövad i en domstolsprocess kan inte tas upp till prövning som processföremål i en framtida process. Ett rättskraftigt avgörande utgör ett processhinder mot en framtida talan om samma sak, förutsatt att processföremålen är identiska.¹⁸⁷ Detta benämns domens negativa rättskraft eller *res judicata*, den latinska benämningen för avgjord sak.¹⁸⁸
2. Ett rättskraftigt avgörande kan åberopas som stöd och läggas till grund för en framtida dom. Det rättskraftiga avgörandet får då prejudiciell verkan. Detta kallas domens positiva rättskraft.¹⁸⁹

Det finns tvingande och dispositiva processhinder. *Res judicata* tillhör de tvingande processhindren. Domstolen ska beakta förekomsten av ett tvingande processhinder *ex officio*.¹⁹⁰ I praktiken är dock vanligt att

¹⁸² Ekelöf m.fl. (2018), s. 142 ff.; Nordh (2019b), s. 115 f.

¹⁸³ Ekelöf m.fl. (2018), s. 142; Nordh (2019b), s. 118.

¹⁸⁴ Nordh (2019b), s. 125 ff.

¹⁸⁵ Westberg (2021), s. 416.

¹⁸⁶ Nordh (2019b), s. 118.

¹⁸⁷ NJA II 1943:1 s. 217; Ekelöf m.fl. (2018), s. 140; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § under rubriken ”Inledning”.

¹⁸⁸ Sunnqvist (2023), s. 14.

¹⁸⁹ NJA II 1943:1 s. 217; Ekelöf m.fl. (2018), s. 140; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Inledning”.

¹⁹⁰ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 34 kap. 1 § RB.

svaranden i en efterföljande domstolsprocess gör invändning om *res judicata* för att uppmärksamma domstolen på en tidigare meddelad dom om samma sak mellan parterna.¹⁹¹

Rättskraftsinstitutet ger uttryck för principen att samma sak inte ska prövas mer än en gång, *ne bis in idem*.¹⁹² Att en dom erhåller rättskraft får betydelse om någon av parterna vill väcka ny talan om samma sak vid ett senare tillfälle.¹⁹³ Rättskraft resulterar i att domen utgör en slutgiltig reglering av processföremålet.¹⁹⁴

Rättskraftsinstitutet är avgörande för rättssäkerheten. Ett av rättskraftsinstitutets syfte är att skapa trygghet för parterna. När dom erhållit rättskraft kan inte parter ta upp samma tvist till ny prövning. Parter får inrätta sig efter domslutet och de rättigheter och skyldigheter som åläggs dem.¹⁹⁵ Rättskraften fyller även ett processekonomiskt syfte genom att överflödiga och upprepade processer undviks.¹⁹⁶

17 kap. 11 § RB reglerar rättskraftsinstitutet. Bestämmelsen är kortfattad och beskriver framför allt vid vilken tidpunkt en dom erhåller rättskraft. Tidpunkten för rättskraftens inträde benämns som *tid för talan har utgått*. Rättskraften inträder vid samma tidpunkt som domen vinner laga kraft, det vill säga då domen inte längre kan överklagas med hjälp av ett ordinärt rättsmedel.¹⁹⁷ Om någon av parterna överklagar domen skjuts både inträdet av laga kraft och rättskraften upp.¹⁹⁸ Då överklagandefristen passerat och ingen av parterna överklagat domen vinner domen laga kraft och erhåller rättskraft. För tingsrättsdomar inträffar detta tre veckor från det att dom meddelades.¹⁹⁹

Rättskraftsinstitutet är endast lagreglerat enligt 17 kap. 11 § RB. Bestämmelsen kan uppfattas som fåordig och otillräcklig. Högsta domstolen menar att det vore riskfyllt med mer detaljerade rättskraftsregler som hade varit menade att tillämpas på alla tvistemål.²⁰⁰ Detta då rättskraftsbedömningen skiljer sig från fall till fall.

¹⁹¹ Lindell (2021), s. 93.

¹⁹² Nordh (2019b), s. 116; Ekelöf m.fl. (2018), s. 140.

¹⁹³ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Inledning”.

¹⁹⁴ Ekelöf m.fl. (2018), s. 145.

¹⁹⁵ NJA 1977 s. 618 (på s. 628); Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Inledning”.

¹⁹⁶ NJA 1977 s. 618 (på s. 628); Lindell (2021), s. 411.

¹⁹⁷ Westberg (2021), s. 413.

¹⁹⁸ Ekelöf m.fl. (2018), s. 145.

¹⁹⁹ 50 kap. 1 § RB.

²⁰⁰ NJA 1984 s. 733 (på s. 735).

4.2 Identifiering av saken

4.2.1 Samma sak

Vad som faller inom begreppet *saken* och om det föreligger ett processhinder för en senare väckt talan är rättegångsfrågor som avgörs av domstolen.²⁰¹ Att fastställa vad som är *samma sak* och således vad som omfattas av en doms rättskraft är svårt eftersom *saken* är ett vagt begrepp.²⁰² Trots att det inte finns en lagreglerad definition av *saken* kan begreppet förenklat beskrivas som allt som omfattas av det materiella rättsförhållande som parter talan avser. Begreppet omfattar således allt som domstolen ska eller får beakta vid en prövning av kändens talan. Frågor som hör till *saken* avgörs alltid genom dom. Det som tillhör *saken* kan således kopplas till den materiella rätten.²⁰³

Omfattningen av en tvistemålsdoms rättskraft bestäms genom en jämförelse av de yrkanden och grunder som framställts i det avgjorda målet och de som framställs genom den senare väckta talan.²⁰⁴ Bedömningen görs utifrån tre faktorer; processföremålet/*saken*, kändens talan och domstolens avgörande.²⁰⁵ Rättskraftens omfattning bestäms på grundval av den ursprungligen väckta talan, eller om talan ändrats genom taleändring eller genkärsmål. På ett förenklat sätt kan det beskrivas som att rättskraftens omfattning bestäms utifrån det som utgjort processföremålet och prövats av rätten. Processföremålet blir rättskraftigt avgjort genom dom.²⁰⁶ Det är domen i sin helhet, både domskäl och domslut, som erhåller rättskraft. För att avgöra om en senare väckt talan faller inom en tidigare doms rättskraftsområde krävs en bedömning av om de två talan avser *samma sak*. Det är kändens talan som avgör *sakens* identitet och huruvida avvisning av ny talan i en senare rättegång kan bli aktuellt. Med begreppet talan ska förstås kändens yrkanden och grunder. Kändens bevisning och rättsliga argumentation faller således vid sidan om begreppet talan och påverkar inte rättskraftsbedömningen.²⁰⁷

Rättskraftsbedömningen innehåller en jämförelse mellan de yrkanden kändens anfört i ett redan avgjort förfarande och yrkanden som kändens framför i en senare väckt talan. Jämförelsen görs utifrån om yrkandena skiljer sig till deras kvalitet eller kvantitet. Om yrkandena endast skiljer sig åt kvantitativt uppfattas de i rättskraftshänseende som *samma sak*. Skiljer sig yrkandena åt kvalitativt rör det två olika *saker*.²⁰⁸

²⁰¹ Nordh (2019a), s. 13 f.; Nordh (2019b), s. 12; Maunsbach (2015), s. 421.

²⁰² Svenaeus (1973), s. 463.

²⁰³ Nordh (2019a), s. 13.

²⁰⁴ NJA 1977 s. 618 (på s. 628); NJA 1984 s. 733 (på s. 735).

²⁰⁵ Olivecrona (1960), s. 258.

²⁰⁶ NJA II 1943:1 s. 218.

²⁰⁷ Westberg (2021), s. 417.

²⁰⁸ Ibid. s. 418.

Hur bedömningen av *sakens* identitet ska genomföras och vad som omfattas av en doms negativa rättskraft är, och har varit, mycket omdiskuterat i den juridiska litteraturen.²⁰⁹ Särskilt Olivecrona och Ekelöf har presenterat två skilda teorier om *sakens* identitet och hur den bestäms.

Olivecrona å ena sidan har presenterat en teori där *sakens* identitet bestäms utifrån kärandens yrkande i förening med det åberopade saksammanhanget.²¹⁰ Saksammanhang och händelseförlopp används synonymt och begreppen syftar på händelser vid en viss tidpunkt som har kopplingar till varandra.²¹¹ Enligt Olivecronas teori studeras således grunderna i kärandens talan vid bedömningen av *sakens* identitet. En framtida talan som bygger på samma händelseförlopp betraktas som samma *sak*, trots att den innehåller alternativa rättsfakta.²¹² All fakta som tillhör samma händelseförlopp prekluderas och omfattas av en doms rättskraft. Part kan endast föra ny talan som bygger på ett nytt fristående händelseförlopp. En sådan talan skulle inte avvisas på grund av res judicata eftersom den enligt Olivecrona inte rör samma *sak*.²¹³

Ekelöf å andra sidan anser att *saken* bestäms utifrån rättsföljden. Med rättsföljd åsyftas det som i en rättsregel är kopplat till ett sakförhållande. Så länge rättsföljden är densamma är även *saken* densamma. För att utgöra samma *sak* behöver det röra samma rättighet, förpliktelse eller dylikt.²¹⁴ För att avgöra om talan ska avvisas görs en jämförelse mellan grunden i ett tidigare avgörande med grunden i den senare väckta talan. Skulle de två leda till olika rättsföljder är det, enligt Ekelöf, inte talan om samma *sak* i rättskraftshänseende.²¹⁵ Om en ny omständighet åberopas och tillförts en redan väckt talan anses det som en tillåten taleändring, förutsatt att omständigheten inte medför att det blir aktuellt med en annan än den redan åberopade rättsföljden.²¹⁶

Rättskraftsinstitutet har behandlats flitigt även i rättspraxis. Högsta domstolen har prövat ett antal mål som berört rättskraftens omfattning och identifiering av *saken*. Trots omfattande rättspraxis på området är det svårt att utläsa om domstolen anslutit till någon av de ovan nämnda teorier.²¹⁷ I praxis från 1990-talet och framåt tas hänsyn till den rättsföljd som käranden yrkat på vid

²⁰⁹ Sunnqvist (2023), s. 15; Ekelöf m.fl. (2018), s. 142; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Inledning”.

²¹⁰ Olivecrona (1960), s. 263.

²¹¹ Svaneaus (1973), s. 475.

²¹² Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Saken”.

²¹³ Olivecrona (1960), s. 318 ff.

²¹⁴ Ekelöf (1950), s. 529; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Saken”.

²¹⁵ Westberg (2021), s. 420 f.

²¹⁶ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 13 kap. 3 § 3 st. RB.

²¹⁷ Ibid.

bestämmandet av *sakens* identitet.²¹⁸ Om käranden i ny talan yrkar samma rättsföljd baserat på samma grund råder det ingen tvekan om att det rör sig om samma *sak*. Den nya talan ska då avvisas.²¹⁹

Trots Olivecronas och Ekelöfs skilda teorier gällande *sakens* identitet talar mycket för att tillämpningen av respektive teori leder till samma resultat. Ingen av teorierna kan således klassificeras som felaktig. Ekelöfs teori kan anses lättare att tillämpa jämfört med Olivecronas då det kan vara svårt att avgöra när en ändring av ett åberopat saksammanhang anses föreligga.²²⁰

Frågan om rättskraft och *sakens* identitet har behandlats även av andra författare. Nordh menar att varje tvistemålsprövning innehåller ett från käranden riktat anspråk mot svaranden. *Sakens* identitet, i förhållande till rättskraftens omfattning, kan således benämnas som möjligheten för käranden att i en senare rättegång få prövat samma eller liknande anspråk riktade mot svaranden. Kärandens yrkande är ett uttryck för den rättsföljd som käranden anser ska inträda på grund av de sakförhållanden som anses föreligga.²²¹

Rättskraftens omfattning har i och med NJA 1994 s. 23 utvidgats. I målet väckte köparen talan mot säljaren och yrkade fel i förvärvad fastighet. I första hand yrkades hävning samt skadestånd. I andra hand yrkades nedsättning av köpeskillingen samt skadestånd. Efter skriftväxling i målet återkallade köparen yrkandet om hävning.²²²

I rättskraftshänseende görs en åtskillnad mellan återkallelse av talan och inskränkning av talan. En återkallelse av talan resulterar i beslut om avskrivning, förutsatt att inte svaranden begär prövning av *saken*.²²³ Om käranden inskränker sin talan kan det i rättskraftshänseende likställas med att svaranden fått en ogillande dom avseende den del inskränkningen avser. En inskränkning av talan innebär att samma *sak* inte får yrkas i en framtida rättegång.²²⁴

Högsta domstolen kom i målet fram till att om käranden, i mål om fel, kan få två eller fler yrkanden prövade i samma domstolsprocess ska denne också framställa samtliga yrkanden i den processen. Dessa yrkanden kan inte prövas i en senare rättegång, förutsatt att det rör samma fel. En doms rättskraft om-

²¹⁸ Se NJA 1994 s. 23, NJA 1995 s. 610 & NJA 1999 s. 520.

²¹⁹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Saken”.

²²⁰ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 13 kap. 3 § 3 st. RB.

²²¹ Nordh (2019a), s. 67 f.

²²² NJA 1994 s. 23 (på s. 23).

²²³ 13 kap. 5 § RB.

²²⁴ NJA 1994 s. 23 (på s. 28).

fattar således samtliga yrkanden, trots att vissa yrkanden inte framställts eller om käranden avstått från att framställa dem.²²⁵

Högsta domstolen bekräftade sitt resonemang i NJA 1995 s. 610. I det målet hade köparna till en fastighet tidigare väckt talan om fel i fastigheten och yrkat hävning. Talan ogillades för att den hade väckts för sent. Därefter väckte köparna ny talan och yrkade nedsättningen av köpeskillingen på grund av det tidigare återopade felet. Frågan i det senare målet var om en tidigare väckt talan, trots att den ogillades på grund av preskription, kunde utgöra processhinder för en senare väckt talan om samma *sak*.²²⁶

Högsta domstolen konstaterade, i enlighet med NJA 1994 s. 23, att köparna hade en skyldighet att yrka nedsättning av köpeskillingen på grund av fel i den första domstolsprocessen för att få detta prövat av domstol. Trots att det i den första processen inte genomfördes en materiell prövning om fastigheten var behäftad med fel, ansågs processhinder föreligga. Den andra talan avvisades på grund av *res judicata*.²²⁷

En tvistemålsdoms rättskraft omfattar således andra yrkanden och grunder än de som framställts och prövats i den ursprungliga domstolsprocessen.²²⁸ Rättskraften prekluderar alla yrkanden och grunder som hade kunnat åberopas av part i en första domstolsprocess.²²⁹ Domens rättskraft ska ses som en uppmaning till part att från början vara noggrann i sin processföring. Parter ska omfatta samtliga yrkanden och grunder som önskas bli prövade av domstol. En part ska inte lättvindigt kunna rätta sådana misstag som hade kunnat undvikas vid en första rättegång. Rättskraften hindrar part från att väcka talan i en efterföljande rättegång om i stort sett samma *sak* men med vissa tillägg eller modifieringar.²³⁰

En konsekvens av att domens rättskraftsområde blir vidsträckt är att den initiala processen riskerar att bli omfattande och resurskrävande. Det finns även en risk att parter garderar sin processföring och tar upp allt som kan komma att omfattas av domens rättskraft. En sådan processföring gynnar starkare aktörer, exempelvis större företag. En aktör med bättre ekonomiska förutsättningar har lättare att exempelvis förutse rättskraftens omfattning på grund av att de har tillgång till omfattande hjälp av juridiska rådgivare. En omfattande process blir även mer kostsam för parterna, något som även det gynnar de starkare aktörerna med bättre ekonomiska förutsättningar.²³¹

²²⁵ NJA 1994 s. 23 (på s. 29).

²²⁶ NJA 1999 s. 520 (på s. 612).

²²⁷ Ibid. (på s. 612 f.).

²²⁸ Westberg (2021), s. 414.

²²⁹ Lindell (2021), s. 421.

²³⁰ Westberg (2021), s. 414 f.

²³¹ Lindell (2021), s. 300 ff. & 411.

En alltför omfattande rättskraft riskerar resultera i att part går miste om rätt till domstolsprövning som följer av artikel 6 EKMR. De rättigheter som prekluderas av en doms rättskraft får inte vara alltför omfattande. Rättskraftens omfattning måste vara förutsebar och inte alltför vidsträckt.²³² Motsatsvis skulle en för snäv omfattning av rättskraften resultera i att parter inte engagerar sig tillräckligt i sin processföring. Parter behöver då inte lägga ner stora resurser på processen eftersom de på ett enkelt sätt kan ändra sin talan eller väcka ny talan om, i princip, samma *sak* vid ett senare tillfälle. Rättskraftsinstitutet skulle i en sådan ordning inte uppfylla sitt syfte att vara processekonomiskt fördelaktigt.²³³

4.2.2 Förhållandet mellan ändring av talan och res judicata

I både 13 kap. 3 § 3 st. RB och 17 kap. 11 § RB används begreppet saken. Sakens identitet är avgörande i frågor om taleändring och omfattningen av domens rättskraft. Trots detta är begreppet inte lagreglerat och det framgår inte heller av förarbeten eller andra motivuttalande hur begreppet ska tolkas. Frågan uppkommer om begreppets rättsliga innebörd överensstämmer i de två bestämmelserna.²³⁴

Det finns ett flertal regler som parter måste förhålla sig till i en domstolsprocess. I 13 kap. 3 § 1 men. RB stadgas huvudregeln att väckt talan inte får ändras. De uppgifter som framgår av kärandens stämningsansökan sätter således ramarna för domstolsprocessen. 13 kap. 3 § 3 st. RB stadgar en legaldefinition av vad som utgör en tillåten taleändring kopplat till saken. Vid bedömning av om en taleändring är tillåten tas utgångspunkt i stämningsansökans innehåll.²³⁵ Vid justering av talan krävs att saken inte ändras.²³⁶ Om käranden åberopar ny omständighet och saken är oförändrad, anses det inte som en taleändring och åberopandet är tillåtet.²³⁷

För att en dom ska erhålla rättskraft förutsätts enligt 17 kap. 11 § RB att den sak om vilken talan väckts har avgjorts.²³⁸ Utgångspunkten var tidigare att saken så som begreppet används i 13 kap. 3 § 3 st. RB och 17 kap. 11 § RB överensstämde i dess begrepps innebörd.²³⁹ Det var möjligt för part att framställa nya yrkanden och åberopa nya omständigheter till grund för sin talan i en pågående domstolsprocess om domens rättskraft skulle förhindra att de prövades i en senare domstolsprocess.²⁴⁰ Om begreppets innebörd överens-

²³² Lindell (2021), s. 411.

²³³ NJA 1984 s 733 (på s. 735 f.); Lindell (2021), s. 411.

²³⁴ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken "Saken".

²³⁵ Lindell (2021), s. 292.

²³⁶ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 13 kap. 3 § 3 st. RB.

²³⁷ Ekelöf (1957), s. 310.

²³⁸ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken "Saken".

²³⁹ Olivecrona (1960), s. 317; Pauli & Edelstam (2012), s. 475.

²⁴⁰ Lindell (2021), s. 302.

stämmer i de två bestämmelserna resulterar det i att möjligheten för part att ändra sin talan är lika omfattande som rättskraftens utsträckning. Rättskraften omfattar alla tillåtna ändringar, oavsett om talan i målet ändrats eller inte.²⁴¹ Olivecrona och Nordh är av uppfattningen att 13 kap. 3 § 3 st. RB korreponderar med 17 kap. 11 § RB. Om en omständighet omfattas av rättskraften kan den åberopas i en pågående process som en tillåten taleändring. Om begreppets innebörd i de två bestämmelserna inte överensstämmer menar de att parter riskerar lida orimliga rättsförluster.²⁴² På senare år har även Högsta domstolen anslutit till den uppfattningen. I NJA 2011 s. 718 fastslog Högsta domstolen att det förelåg ett *systematiskt samband* mellan 13 kap. 3 § 3 st. RB och 17 kap. 11 § RB. Sambandet innebar att om ny talan om samma sak skulle avvisats på grund av res judicata, kan omständigheten som part ville få prövad i en efterföljande rättegång åberopas och tillföras talan i den första rättegången. Åberopandet utgör inte en otillåten taleändring. Sakens identitet bestäms på samma sätt i de två bestämmelserna.²⁴³ För att avgöra om en taleändring föreligger görs således en hypotetisk prövning om samma omständighet hade kunnat åberopas och väckas som ny talan utan att processhinder föreligger. Olivecrona menar att taleändringsregelns tillämpningsområde är beroende av rättskraftsregeln och inte vice versa.²⁴⁴ Sunnqvist anser att bestämmelserna har ett nära samband och att huvudregeln är att de justeringar som part kan göra inom ramen för taleändringsregeln överensstämmer med det som omfattas av den negativa rättskraften.²⁴⁵ Om sambandet som Sunnqvist beskriver innebär att bestämmelsernas begreppsbildning överensstämmer låter han vara osagt.

Fitger antyder dock att sambandet mellan begrepps användningen i lagrummen numera ska tolkas så att saken enligt 17 kap. 11 § RB har en mer vidsträckt omfattning än saken enligt 13 kap. 3 § 3 st. RB. Möjligheten för part att justera talan enligt taleändringsregeln är mindre omfattande än rättskraftens utsträckning. Detta följer av att en doms rättskraft omfattar även vissa alternativa yrkanden som 13 kap. 3 § 3 st. RB inte ger stöd för att part kan åberopa i en pågående domstolsprocess.²⁴⁶ Alternativa yrkanden är yrkanden som inte går att realisera samtidigt, yrkandena ersätter således varandra. Motsatsen till alternativa yrkanden är kumulativa yrkanden. Kumulativa yrkanden kan realiseras samtidigt. En doms rättskraft omfattar endast alternativa yrkanden till den avgjorda saken. Kumulativa yrkanden anses alltid som skilda saker.²⁴⁷ Trots eventuella meningsskiljaktigheter kring

²⁴¹ Lindell (1993), s. 51.

²⁴² Olivecrona (1960), s. 317; Nordh (2019a), s. 62 f.

²⁴³ NJA 2011 s. 718 p. 8.

²⁴⁴ Olivecrona (1960), s. 317.

²⁴⁵ Sunnqvist (2023), s. 12.

²⁴⁶ NJA 1994 s. 23 (på s. 29); NJA 1995 s. 610 (på s. 612 f.); NJA 1999 s. 520 (på s. 528); Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubrikerna ”Inledning” & ”Saken”; Lindell (1993), s. 51.

²⁴⁷ NJA 1977 s. 618 (på s. 629); NJA 1999 s. 656 (på s. 657); Nordh (2019a), s. 91 f.; Westberg (1998), s. 419 f.

begreppets överensstämmande i bestämmelserna om rättskraft och taleändring finns skäl att utgå från att begreppsbildningen överensstämmer och att det finns en korrelation mellan de två bestämmelserna.²⁴⁸

Trots att det, gällande sakens identitet, finns likheter mellan 13 kap. 3 § 3 st. RB och 17 kap. 11 § RB bör observeras att taleändringsregeln har ett annat syfte än rättskraftsbestämmelsen. Taleändringsregeln motiveras av att domstolen såväl som svaranden, måste ha insyn och kunna förutse vad processen kan komma att omfatta. Det underlättar domstolens processledning om kändanden inte får genomföra alltför omfattande ändringar av sin talan under processens gång och svaranden måste vara medveten om vad denne har att försvara sig mot. Rättskraftsinstitutets främsta syfte är att samma sak inte ska tas upp till prövning upprepande gånger.²⁴⁹

4.3 Utvecklingen av rättskraft i praxis

4.3.1 NJA 1965 s. 94

Frågan i målet var om res judicata förelåg. Köparen hade köpt en rundvalsmaskin och endast erlagt del av köpeskillingen. Säljaren hade väckt talan och krävt att köparen skulle förpliktigas betala resterande del av köpeskillingen. Vid den första rättegången prövades köparens betalningsskyldighet. Köparen väckte därefter talan om fel i maskinen och yrkade skadestånd på grund av felet. Högsta domstolen kom i målet fram till att den senare talan skulle avvisas på grund av res judicata. Frågor gällande köparens betalningsskyldighet hade redan blivit slutligt avgjorda genom domslut vid den första rättegången.²⁵⁰

Av rättsfallet följer att allt som faller in under betalningsskyldigheten för en vara eller tjänst, exempelvis frågor om betalning, prisavdrag eller återbetalning, är alternativa rättsföljder och betraktas som samma sak.²⁵¹ Det har dock betydelse vem som väcker talan om betalningsskyldighet. Om säljaren väcker talan om betalning mot köparen omfattas alla tänkbara fel som köparen hade kunnat upptäcka av domens rättskraft. Om i stället köparen väcker talan avseende prisavdrag på grund av ett specifikt fel är det endast det felet som omfattas av rättskraften. En framtida talan avseende annat fel kan således väckas utan att processhinder föreligger.²⁵²

4.3.2 NJA 1999 s. 520

Företaget som utfört arbete i beställarens villa yrkade i en första rättegång att beställaren skulle betala den kvarstående delen av fordran för det utförda

²⁴⁸ NJA 2011 s. 718 p. 8; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Saken”.

²⁴⁹ Lindell (2021), s. 292 & 302.

²⁵⁰ NJA 1965 s. 94.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² Sunnqvist (2023), s. 18.

arbetet. Beställaren bestred käromålet och menade att det förelåg fel i det använda materialet samt det utförda arbetet. Beställaren yrkade genstämningssvis i första hand att tingsrätten skulle fastställa beställarens rätt till hävning samt att företaget skulle betala tillbaka det som hade betalats för material och arbete. I andra hand yrkade beställaren att tingsrätten skulle fastställa dennes rätt till prisavdrag för material och arbete. Medan det första målet var under prövning i hovrätten väckte beställaren ny talan i tingsrätt och yrkade att företaget skulle utge prisavdrag och skadestånd. Som grund åberopades att arbetet var behäftat med fel och skadeståndet omfattade de följdskador som uppstått på grund av felet. Frågan i målet var om litispensens förelåg, svaranden yrkade att kärandens talan om fel i utfört arbete skulle avvisas på grund av att det pågick en prövning av samma sak. Högsta domstolen konstaterade att litispensens aktualiseras i samma utsträckning som en lagakraftvunnen dom utgör ett processhinder för en senare väckt talan om samma sak.²⁵³ Eftersom felen som domstolen skulle pröva i de två målen hade ett så nära samband ansågs det vara samma fel. Den senare talan skulle därför avvisas. Detta gällde dock endast yrkandet om ersättning för avhjälpande av de åberopade felen som framställdes i den andra processen. Yrkandet om ersättning för följdskador ansågs således kunna tas upp till ny prövning.²⁵⁴

I målet uttalade Högsta domstolen följande:

Behovet av en klar och lättillämpad regel talar med skärpa för att den negativa rättskraften begränsas till yrkanden som avser samma rättsföljd eller avser en rättsföljd som är alternativ och ekonomiskt likvärdig.²⁵⁵

Av uttalandet följer att den negativa rättskraften omfattar alternativa och ekonomiskt likvärdiga rättsföljder till den rättsföljd som blivit föremål för tidigare domstolsprövning. I och med uttalandet adderade Högsta domstolen kravet på ekonomisk likvärdighet för rättsföljder som omfattas av tidigare doms rättskraft. Innan avgörandet omfattade den negativa rättskraften endast alternativa rättsföljder. Kravet på ekonomisk likvärdighet väcker frågor. Vad får kravet för konsekvenser? Hur har en doms rättskraftsområde förändrats i och med kravet på ekonomisk likvärdighet? Finns det rättsföljder som tidigare omfattades av en doms rättskraft som inte gör det i och med domstolens uttalande? Vad exakt Högsta domstolen avsåg med kravet på ekonomisk likvärdighet har inte framkommit tydligt av vare sig förevarande rättsfall eller senare meddelade domar. Det är svårt att tolka kravets betydelse och förutse dess eventuella konsekvenser. Nordh ställer sig kritisk till tillägget då han

²⁵³ NJA 1999 s. 520 (på s. 524 f.).

²⁵⁴ Ibid. (på s. 527).

²⁵⁵ Ibid. (på s. 528).

menar att kravet på ekonomiskt likvärdiga rättsföljder har begränsat domars rättskraftsområde.²⁵⁶

4.3.3 NJA 1999 s. 656

Målet angick en privatperson som monterat en bastu i badrummet i dennes bostadsrättslägenhet. Bostadsrättsföreningen hade först väckt talan om avhysning av bostadsrättsinnehavaren från lägenheten. Därefter väckte bostadsrättsföreningen ny talan om att bastun skulle nedmonteras och att badrummet skulle återställas till ursprungligt skick.²⁵⁷ Högsta domstolen fastställde att målen angick olika rättsföljder som var fristående från varande och det förelåg således inget processhinder för att pröva den senare väckta talan, trots att sakförhållandet och händelseförloppet var densamma i målen. Yrkandena var kumulativa, de hade kunnat bifallas samtidigt om de prövades i en rättegång. Den tidigare domen utgjorde inget processhinder trots att yrkandet i det första målet hade ogillats.²⁵⁸

4.3.4 NJA 2021 s. 407

Även detta mål berörde frågor om betalningsskyldighet och res judicata. Köparna väckte talan mot bolaget och åberopade att det förelåg fel i det arbete som bolaget utfört för köparens räkning. Det yrkade beloppet motsvarade kostnaderna för avhjälpande av felen. Bolaget begärde att talan skulle avvisas på grund av res judicata eftersom frågan om ersättning för det utförda arbetet redan prövats i en tidigare domstolsprocess. Vid den första rättegången hade frågan om skäligt pris för det utförda arbetet prövats.

Högsta domstolen stod inför frågan om en tidigare dom avseende betalningsskyldighet för utfört arbete utgjorde processhinder för en ny talan om ersättning för avhjälpande av fel i arbetet när yrkandet i den tidigare rättegången om betalning hade ogillats.²⁵⁹ Betalningsskyldigheten är i rättskraftshänseende odelbar och parts betalningsskyldighet kan således endast prövas av domstol en gång. Har frågan om betalningsskyldighet prövats utgör det processhinder mot en framtida talan om betalningsskyldighet, detta oavsett om det är käranden som yrkar betalning eller svaranden som yrkar återbetalning eller prisavdrag.²⁶⁰ Detta gäller dock inte om köparen väcker ny talan om ersättning för följdskador eller liknande, det betraktas inte som samma sak eftersom den yrkade rättsföljden är kumulativ till ett prisavdrag.²⁶¹

Rättskraften av en dom om betalningsskyldighet resulterar i att svaranden inte kan få invändningar avseende samma eller en alternativ och ekonomiskt likvärdig rättsföljd prövad i en framtida rättegång. Detta gäller oavsett om

²⁵⁶ Nordh (2008), s. 93 ff. & 101.

²⁵⁷ NJA 1999 s. 656 (på s. 656 f.).

²⁵⁸ Ibid. (på s. 660).

²⁵⁹ NJA 2021 s. 407 p. 6.

²⁶⁰ Ibid. p. 10.

²⁶¹ Ibid. p. 12.

svaranden har framfört invändning om rättsföljden i den första rättegången. Det som blir avgörande i rättskraftshänseende är om omständigheten har förelagat vid den första prövningen och om invändningen på så sätt varit möjlig att framställa i den första processen. Har omständigheten inträffat efter den första processen kan omständigheten prövas i en ny rättegång.²⁶²

Högsta domstolen kom fram till att domen i det första målet resulterade i att frågan om betalningsskyldighet var slutligt avgjord, detta oavsett om den första talan ogillats eller inte. Den tidigare domen utgjorde således processhinder mot en senare väckt talan om samma sak. Den andra talan omfattade ersättning för avhjälpandekostnader och ansågs falla under betalningsskyldigheten. Högsta domstolens slutsats var därför att den senare väckta talan skulle avvisas.²⁶³ I fallet bekräftar Högsta domstolen det som fastslogs i rättsfallet från år 1965.²⁶⁴

²⁶² NJA 2021 s. 407 p. 13.

²⁶³ Ibid. p. 26–29.

²⁶⁴ Se avsnitt 4.3.1.

5 Särskilt om rättskraft av supplerande moment

5.1 Inledning

En stadfästelsedom erhåller, precis som andra tvistemålsdomar, rättskraft.²⁶⁵ Stadfästelsedomen utgör således ett processhinder för prövning av ny talan om den sak parterna förlikts om.²⁶⁶ Ett supplerande moment är ett annat rättsförhållande utöver den sak som käranden väckt talan om.²⁶⁷ Om förlikningsöverenskommelsen innehåller supplerande moment kan även dessa omfattas av stadfästelsedomens rättskraft.²⁶⁸ På grund av det är stadfästelsedomens rättskraft omstridd.²⁶⁹ Att parter tillför supplerande moment till ett förlikningsavtal kan ses som att parter genom avtal utvidgar stadfästelsedomens rättskraft till att omfatta andra omständigheter än det parterna ursprungligen tvistade om.²⁷⁰

Att stadfästelsedomar kan omfatta andra rättsförhållanden än det som utgör processföremålet fastslogs av Högsta domstolen första gången i NJA 1957 s. 470. I målet hade svaranden framställt en kvittningsinvändning under målets förberedelsefas i tingsrätt. Vid huvudförhandlingen återkallades invändningen då parterna gemensamt begärde att domstolen skulle stadfästa deras förlikningsavtal. Av förlikningsavtalet framgick att svaranden skulle betala ett angivet belopp till käranden samt att svaranden frånskrivit att det fanns en fordran om skadestånd riktad mot käranden. Att svaranden frånskrev kvittningsfordran ansågs vara ett rättsförhållande utöver den sak käranden väckt talan om, det vill säga ett supplerande moment. Trots det stadfästes förlikningsavtalet i dess helhet.²⁷¹

I NJA 2003 C 48 prövades frågor om en stadfästelsedomens rättskraft. I det första målet mellan parterna hade handelsbolaget väckt talan mot aktiebolaget angående bättre rätt till en viss angiven trailer. Aktiebolaget ägde den angivna trailern och handelsbolaget hade utfört reparationer på denna. Under domstolsprocessen ingick parterna ett förlikningsavtal som bland annat stadgade att aktiebolaget skulle betala ett angivet belopp till handelsbolaget mot rätten att utfå trailern. Om inte betalning ägde rum i rätt tid skulle äganderätten

²⁶⁵ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Rättskraften hos speciella typer av avgörande”.

²⁶⁶ Westberg (2021), s. 436.

²⁶⁷ NJA 2003 s. 48 (på s. 54); NJA 2017 s. 659 (på s. 664); Westberg (2020), s. 730 not. 1028.

²⁶⁸ NJA 2003 C 48; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Rättskraften hos speciella typer av avgöranden”.

²⁶⁹ Prop. 1980/81:8 s. 1200.

²⁷⁰ Maunsbach (2015), s. 422 f.

²⁷¹ NJA 1957 s. 470; Nordh (2008), s. 174.

övergå till handelsbolaget. Förlikningsavtalet innehöll även en slutregleringsklausul.²⁷²

Handelsbolaget väckte därefter talan om retentionsrätt av trailern. Tingsrätten ogillade käromålet på grund av att talan var uppenbart ogrundad. Svaranden anförde att parterna träffat en förlikningsöverenskommelse där de samtyckt till att förlikningsavtalet innebar att parternas samtliga mellanhavanden var slutligt reglerade. Förlikningen hade stadfäst och stadfästelsen hade vunnit laga kraft. Högsta domstolen avvisade talan på grund av att saken i den senare väckta talan ansågs vara samma som det parterna hade förordnat om i förlikningsavtalet. Domstolen avvisade talan på grund av att frågan hade blivit rättskraftigt avgjord i och med förlikningsöverenskommelsen.²⁷³

I målet tydliggjorde Högsta domstolen att rättskraften av en stadfästelse även omfattar andra rättsförhållanden än de som var föremål för prövning i den ursprungliga domstolsprocessen. Rör en senare väckt talan något som faller inom en tidigare meddelad doms rättskraftsområde ska den senare väckta talan avvisas. Detta trots att den första talan inte genomgått en materiell prövning av domstol. Högsta domstolen har genom praxis utvidgat omfattningen av rättskraftsbestämmelsens tillämpningsområde. Av bestämmelsens ordalydelse följer att ett domslut erhåller rättskraft då saken *varom talan väckts* har avgjorts. Enligt praxis ska bestämmelsen tolkas så att rättskraften även omfattar supplerande moment, trots att de supplerande momenten inte rör den sak varom talan väckts.²⁷⁴ Sammanfattningsvis kan sägas att omfattningen av en stadfästelses rättskraft inte bestäms endast utifrån parternas ursprungliga positioner, som vid andra tvistemålsdomar, utan vid en stadfästelse måste domstolen i rättskraftsbedömningen ta hänsyn till senare införda anspråk i förlikningsavtalet.²⁷⁵

Vid diskussion om hur rättskraften hos supplerande moment fastställs bör noteras att ett av rättskraftsinstitutets syften är att hindra att talan om samma sak upprepar gånger prövas av domstol. När dom erhållit rättskraft är tvisten slutligt avgjord. Talan om den sak som det supplerande momentet reglerar har inte väckts vid domstol och rättsförhållandet skulle inte ha omfattats av domstolens sakprövning om tvisten avgjorts genom vanlig dom. Det supplerande momentet reglerar ett rättsförhållande som inte omfattades av kärandens väckta talan men som parter inkommererat i ett förlikningsavtal. Ska det supplerande momentet omfattas av en doms rättskraft eller strider det mot rättskraftsinstitutets grundläggande syfte? Ska en part inte kunna väcka talan om det supplerande momentet och få det prövat av domstol vid ett senare

²⁷² NJA 2003 C 48 (på s. 53 f.).

²⁷³ Ibid. (på s. 53).

²⁷⁴ Ibid. (på s. 54 f.); Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 78; Nordh (2008), s. 177.

²⁷⁵ Heuman (1999), s. 922.

tillfälle? Ska det anses slutligt avgjort enbart på grund av att det ingår i parternas förlikningsöverenskommelse?²⁷⁶

I mål T 9729–06²⁷⁷ yrkade en försäkringstagare att dennes försäkringsbolag skulle betala försäkringsersättning för personskada till följd av en trafikolycka. Det yrkade beloppet avsåg ersättning för livslång medicinsk invaliditet. Vid det muntliga förberedelsesammanträdet träffade parterna en förlikning som domstolen stadfäste. Förlikningsöverenskommelsen innehöll betalningsskyldigheter för försäkringsbolaget. Parterna tillförde även en slutregleringsklausul till sitt förlikningsavtal som stadgade att parternas samtliga mellanhavanden i och med avtalet var slutligt reglerade. Försäkringstagaren överklagade stadfästelsedomen till hovrätten och yrkade i första hand att försäkringsfallet inte var slutligt reglerat mellan parterna samt i andra hand att stadfästelsedomen skulle undanröjas och målet skulle återförvisas till tingsrätten. Som grund åberopade försäkringstagaren att tingsrättens domslut inte överensstämde med parternas förlikningsöverenskommelse och att domen därför var ogiltig. Försäkringstagaren menade att endast den pågående tvisten, och inte hela försäkringsfallet, skulle anses slutligt reglerat i och med förlikningsöverenskommelsen, samt att tingsrätten stadfäst ett förlikningsavtal som omfattade andra omständigheter utöver det tvistiga mellan parterna och domen ska även på denna grund anses ogiltig. Försäkringstagarens yrkande lämnades utan bifall av hovrätten.²⁷⁸ Hovrätten ansåg att det inte fanns hinder för parterna att nå en förlikning som även omfattade andra rättsförhållanden än det som utgjorde den ursprungliga tvisten. Utöver det konstaterade hovrätten att det är möjligt att ändra en stadfästelse om det kan fastställas att förlikningsöverenskommelsen och stadfästelsedomen inte överensstämmer innehållsmässigt.²⁷⁹

Nordh menar att hovrättens resonemang kan tolkas som att det finns mål då domstolen bör vägra stadfästelse av förlikningsavtal som omfattar supplerande moment. I vilka mål detta skulle vara aktuellt framgår dock inte av domstolens resonemang. Nordh anser att hovrätten eventuellt resonerat utifrån uppfattningen att enbart supplerande moment som reglerar rättsförhållanden som kunnat föras i en pågående domstolsprocess får omfattas av en stadfästelsedoms rättskraft.²⁸⁰

Att även supplerande moment omfattas av stadfästelsedomens rättskraft kan motiveras med att det annars skulle vara mer förmånligt för part att ”vinna” den tvistiga frågan som utgör processföremålet jämfört med att ”vinna” en omständighet som utgör ett supplerande moment. Detta kan för enkelhetens skull förklaras med ett exempel: Den huvudsakliga tvisten mellan A och B är

²⁷⁶ Nordh (2008), s. 176.

²⁷⁷ Svea hovrätt, dom meddelad 2007-11-09, mål T 9729–06.

²⁷⁸ Ibid. s. 2 f.

²⁷⁹ Ibid. s. 6.

²⁸⁰ Nordh (2008), s. 174.

X. A och B når en förlikningsöverenskommelse som gynnar A. Som kompensation för B tillför parterna Y till förlikningsavtalet. Om endast processföremålet, alltså X, erhåller rättskraft skulle A hamna i en mer förmånlig position jämfört med B eftersom en framtida talan gällande X inte kan tas upp till prövning i domstol och en framtida talan gällande Y kan tas upp till prövning vid ett senare tillfälle. Om en stadfästelsesdoms rättskraft aldrig skulle omfatta ett supplerande moment talar detta för att parter skulle vara beredda att offra mer för att erhålla processföremålet och inte endast ett supplerande moment till processföremålet.²⁸¹

I och med gällande ordning kan parter avtalsvägen styra över rättskraften på ett sätt som inte är möjligt vid andra tvistemålsdomar. Det uppstår därför en risk att en typiskt sett starkare part utnyttjar dennes position och inkorporerar även andra rättsförhållanden i parternas förlikningsavtal. På så sätt går den svagare parten miste om eventuella framtida materiella prövningar i domstol.²⁸²

Sammanfattningsvis kan sägas att det finns både för- och nackdelar med en vidsträckt rättskraft och det finns flera förslag på hur problematiken kring supplerande moment och omfattningen av en stadfästelsesdoms rättskraft ska lösas.

5.2 Krav på tydlighet

För att supplerande moment ska omfattas av stadfästelsesdomens rättskraft krävs att de är konkretiserade i förlikningsavtalet. Det krävs att momenten är tydligt formulerade och att innehållet i momentet kan förutses.²⁸³ Om alltför allmänt formulerade supplerande moment skulle omfattas av stadfästelsesdomens rättskraft skulle det uppstå svårigheter när en domstol ska göra en rättskraftsbedömning. Det skulle även vara svårt för parter att avgöra vilka rättsförluster de riskerar genom att tillföra supplerande moment till förlikningsavtalet.²⁸⁴ I NJA 2017 s. 94 fastslog Högsta domstolen att en stadfäst förlikning ska tolkas på samma sätt som andra tvistemålsdomar, objektivt och utifrån sin ordalydelse. Om en stadfästelse är så pass oklar eller ofullständig att det uppstår komplikationer när den ska tolkas och dess innebörd fastställas kan det resultera i att stadfästelsesdomen undanröjs efter klagan över domvilla.²⁸⁵

När man talar om tolkning av en dom eller en stadfästelse görs det med koppling till domens rättskraft.²⁸⁶ En stadfäst förlikning ska tolkas

²⁸¹ Larsson (1958), s. 137 ff.

²⁸² Lindell (2021), s. 408.

²⁸³ NJA 2017 s. 659 p. 13; NJA 2017 s. 94 p. 7 & 8; Svea hovrätt, beslut meddelat 2012-04-13, Ö 9268–11; Westberg (2021), s. 436; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 76.

²⁸⁴ Maunsbach (2015), s. 424.

²⁸⁵ NJA 2017 s. 94 p. 7.

²⁸⁶ Westberg (2003), s. 872.

objektivt.²⁸⁷ Det är av förlikningsöverenskommelsen man utläser vad domslutet innehåller, varken mer eller mindre än det. Tolkningsdata av en stadfästelsedom är mer begränsad jämfört med en vanlig tvistemålsdom eftersom en stadfästelsedom inte innehåller domskäl. Det blir således endast domslutet, det vill säga förlikningsavtalet, som kan tolkas. Vid verkställandet av stadfästelsedomen får Kronofogdemyndigheten inte ägna sig åt någon tolkningsverksamhet. KFM får inte heller fylla ut stadfästelsedomen med andra villkor som inte tagits med i förlikningsavtalet.²⁸⁸

Om ett supplerande moment omfattas av stadfästelsedomens rättskraft blir det verkställbart, förutsatt att det går att fullgöra. För att det supplerande momentet ska kunna verkställas krävs att det kan fastställas vad parterna har velat reglera med momentet.²⁸⁹ För att undvika oklarheter åligger det rätten att hjälpa parterna att formulera förlikningsöverenskommelsen på ett klart och tydligt sätt. Domstolen har även en skyldighet att se till att det inte uppkommer tolkningsfrågor för KFM under verkställighetsstadiet. De supplerande momenten får således inte vara alltför allmänt formulerade. Rätten får genom materiell processledning ställa frågor till parterna och framföra påpekanden om förlikningsavtalets innebörd med syfte att undanröja oklarheter.²⁹⁰

5.3 Kravet på koppling/lösning av processföremålet

Vid undersökning av taleändringsregelns omfattning väcks frågan om och i sådana fall vilken koppling ett supplerande moment måste ha till den ursprungligt tvistiga saken för att momentet ska omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. Gällande denna fråga saknas klarläggande praxis.²⁹¹

I 17 kap. 3 § 1 men. RB stadgas den så kallade dispositionsprincipen. Principen innebär att domstolen inte får meddela dom över annat eller mer än det parter yrkat. En jämförelse bör göras mellan den situation då parter tillför supplerande moment till sitt förlikningsavtal och avtalet sedermera stadfästs med den situation då tvisten avgörs genom dom som tillkommit efter domstolens sakprövning.²⁹² Om supplerande moment erhåller stadfästelsedomens rättskraft ges parter en självbestämmanderätt att genom sitt förlikningsavtal styra över vilka tvistefrågor som omfattas av stadfästelsedomens rättskraft.²⁹³ Parterna har genom avtal utökat domens rättskraft att omfatta annat eller mer än det som framgår av parternas yrkanden och på så sätt utökat tillämpningsområdet av 17 kap. 3 § RB. Frågan uppkommer om detta gäller oavsett om

²⁸⁷ NJA 2017 s. 94 p. 7.

²⁸⁸ Westberg (2003), s. 874.

²⁸⁹ NJA 2017 s. 659 p. 13; Maunsbach (2015), s. 424; Larsson (1958), s. 141 not. 2; Westberg (2003), s. 860.

²⁹⁰ NJA 2017 s. 94 p. 8; NJA 2014 s. 212 p. 8; Maunsbach (2015), s. 424 f.

²⁹¹ Westberg (2020), s. 731.

²⁹² Maunsbach (2015), s. 423.

²⁹³ Westberg (2020), s. 730.

rättsförhållandet som regleras i det supplerande momentet har omfattats av kärandens ursprungliga talan eller om frågan överhuvudtaget varit tvistig mellan parterna.

Högsta domstolen fastslog i NJA 2017 s. 659 ett krav på att supplerande moment endast omfattas av stadfästelsedomens rättskraft i den mån den tvistiga frågan som framgår av käromålet har förlikts genom momentet.²⁹⁴ Den ursprungliga tvisten mellan parterna i målet avsåg ett fastighetsköp. Köparna väckte talan mot säljarna och yrkade att det förelåg fel i den köpta fastigheten och krävde prisavdrag för det påstådda felet. Parterna träffade ett förlikningsavtal och begärde att domstolen skulle stadfästa avtalet. Därefter väckte säljarna en ny talan där de begärde ytterligare betalning för fastigheten. Köparna invände att talan skulle avvisas på grund av att frågan omfattades av förlikningsavtalet och var således slutligt avgjord genom stadfästelsedomen. Frågan i målet var hur omfattande en stadfästelsedomens rättskraft är då förlikningsavtalet innehåller supplerande moment och huruvida det förelåg processhinder för den senare väckta talan. Parternas förlikningsavtal innehöll en slutregleringsklausul.²⁹⁵

Av tidigare rättspraxis följer att om köparens betalningsskyldighet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom föreligger ett processhinder mot en senare väckt talan om prisavdrag.²⁹⁶ I förevarande mål var förhållandena omvända. Den lagakraftvunna domen behandlade köparnas rätt till prisavdrag och innebar således inte att köpeskillningens slutliga storlek var rättskraftigt avgjord.²⁹⁷ Stadfästelsedomen som reglerade säljarens skyldighet att medge ett prisavdrag utgjorde inget hinder för säljarna att väcka en ny talan om ytterligare köpeskillning. Den senare väckta talan ansågs inte utgöra en talan om samma sak.²⁹⁸

I målet uttryckte Högsta domstolen att supplerande moment kan omfattas av en stadfästelsedomens rättskraft. Omfattningen av stadfästelsedomens negativa rättskraft bestäms på ett annat sätt om förlikningsavtalet innehåller supplerande moment. I stället för att utgå från saken i målet bestäms omfattningen av den negativa rättskraften utifrån hur parter definierat den sak som regleras genom momentet. Av Högsta domstolens resonemang kan utläsas att det, som ovan nämnt, ställs ett krav på hur parterna utformat den stadfästa förlikningen. Det krävs att det tydligt framgår vad som regleras i det supplerande momentet.²⁹⁹

Högsta domstolen fastslog även att ett supplerande momentet endast omfattas av stadfästelsedomens rättskraft om det genom vad som framgår av

²⁹⁴ NJA 2017 s. 659 p. 14; Lindell (2021), s. 408.

²⁹⁵ Ibid. p. 1.

²⁹⁶ NJA 1965 s. 94; NJA 1999 s. 520.

²⁹⁷ NJA 2017 s. 659 p. 7.

²⁹⁸ Ibid. p. 9.

²⁹⁹ Ibid. p. 13; Bogdegård (2019), s. 136 f.

förlikningsavtalet står klart att den ursprungliga tvisten förlikts genom momentet.³⁰⁰ I annat fall får det supplerande momentet prövas i en senare rättegång och momentet har eventuellt avtalsverkan.³⁰¹ Det råder delade meningar om hur Högsta domstolens uttalanden ska tolkas. Antingen kan det tolkas som att det uppställs ett krav på att det supplerande momentet ska innehålla en lösning på den ursprungliga tvisten mellan parterna. Men det kan även tolkas som att den sak kändan väcker talan om i en efterföljande process inte får ha förlikts genom det supplerande momentet i förlikningsavtalet. Har saken förlikts genom ett supplerande momentet får talan inte tas upp till ny prövning. Om Högsta domstolen avsåg att uppställa ett krav på att det supplerande momentet ska omfatta en lösning på det ursprungliga processföremålet för att få rättsverkan anser jag att det är motsägelsefullt i förhållande till definitionen av ett supplerande moment. Ett supplerande moment definieras som ett annat rättsförhållande än den omtvistade saken.³⁰² Momentet i sig kan således inte innehålla en lösning på den omtvistade saken och bör inte behöva ha en koppling till den tvistiga saken. Kravet på att det supplerande momentet ska omfatta en lösning på den omtvistade saken resulterar således i ett ologiskt cirkelresonemang.

För att undvika detta cirkelresonemang kan kravet tolkas på annat sätt än enligt ordalydelsen. Domstolens resonemang kan i stället tolkas som att det uppställs två krav för att ett supplerande moment ska omfattas av stadfästelse- domens rättskraft. Det första kravet är att rättsförhållandet som regleras av momentet måste vara tydligt formulerat. Det andra kravet är att det som kändan ursprungligen fört talan om måste ha förlikts genom parternas förlikningsavtal. Förlikningsavtalet ska således tolkas som en helhet och det läggs ingen vikt vid att det supplerande momentet reglerar ett annat rättsförhållande utöver det tvistiga mellan parterna. Om ett supplerande moment uppfyller dessa krav erhåller momentet rättskraft. Denna tolkning av domstolens resonemang ger dock inte svar på frågan om samtliga supplerande moment som uppfyller kraven erhåller rättskraft.

Högsta domstolens uttalande kan även tolkas som att den sak kändan väcker talan om i en efterföljande process inte får ha förlikts genom ett supplerande moment i förlikningsavtalet som har stadfäst. Om ett supplerande moment omfattar den sak kändan väcker talan om får tvisten alltså inte prövas i domstol. Rättskraftsbedömningen liknas då med den rättskraftsbedömning som görs om den första tvisten skulle ha avgjorts genom dom som tillkommit efter domstolens sakprövning. Tolkas uttalandet på detta sätt besvaras inte

³⁰⁰ NJA 2017 s. 659 p. 14.

³⁰¹ Ibid. p. 15; NJA 1975 s. 507; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO) 17 kap. 11 § RB under rubriken ”Rättskraften hos speciella typer av avgöranden”; Westberg (2003), s. 865.

³⁰² NJA 2003 C 48 (på s. 54); NJA 2017 s. 659 (på s. 664).

heller frågan om det finns en yttre gräns för vilka supplerande moment som får omfattas av stadfästelsedomens rättskraft.

En yttre gräns för vilka supplerande moment, och i vilken omfattning de erhåller stadfästelsedomens rättskraft, framgår inte av lag och är inte heller klarlagt i praxis. Av rättspraxis³⁰³ går att utläsa att de supplerande moment som prövats av domstol har haft koppling till det tvistiga rättsförhållandet mellan parterna.³⁰⁴ Frågan uppkommer om rättskraften påverkas av att parter tillför ett supplerande moment till sitt förlikningsavtal som inte har koppling till samma rättsförhållande.

Nordh anser att det råder delade meningar inom domarkåren, likväl som hos författarna av den juridiska litteraturen, i vilken omfattning supplerande moment kan erhålla stadfästelsedomens rättskraft.³⁰⁵ Westberg ifrågasätter om det finns en yttre gräns för vilka supplerande moment som kan omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. Westberg lyfter att en rimlig gränsdragning vore att det supplerande momentet måste vila på *väsentligen samma grund* som det rättsförhållandet som den väckta talan omfattar.³⁰⁶ Rättsförhållandet som regleras i momentet måste då ha en koppling till den ursprungligen omtvistade saken. Tolkas *väsentligen samma grund* strikt skulle det innebära att domaren jämför två, eller flera, käromål med avseende i vilken utsträckning dess fakta i grunden överensstämmer eller inte. Lindell menar att det finns en risk att en sådan tolkning får ett otillfredsställande resultat i de situationer käromålets grunder rent civilrättsligt är svåra att åtskilja.³⁰⁷

Lindell anser att de supplerande momentens rättskraft ska begränsas till att enbart supplerande moment som reglerar rättsförhållanden som hade kunnat föras i en pågående domstolsprocess genom regler om taleändring eller genkärsmål får omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. Begränsningen sker i samma omfattning som ett rättsförhållande skulle tillåtas föras genom taleändring eller genkärsmål om tvisten avgjorts genom vanlig dom. Rättsförhållandet som regleras i momentet måste då ha en koppling till den ursprungligen omtvistade saken. 17 kap. 6 § RB skulle vara beroende av reglerna om taleändring och genkärsmål. Skulle möjligheten att tillföra supplerande moment sträcka sig längre än så skulle resultatet bli att parter avtalsvägen beslutar att fler rättsförhållanden undkommer domstolsprövning. Lindell anser att enbart det faktum att en domstolsprocess inletts inte kan resultera i en möjlighet för parter att tillföra diverse supplerande moment till ett förlikningsavtal och att dessa vid stadfästelse blir rättskraftigt avgjorda.

³⁰³ Se exempelvis NJA 1957 s. 470, NJA 2003 C 48 & NJA 2017 s. 659.

³⁰⁴ Westberg (2020), s. 173; Maunsbach (2015), s. 424.

³⁰⁵ Nordh (2008), s. 173.

³⁰⁶ Westberg (2021), s. 436 f.

³⁰⁷ Lindell (2021), s. 59.

Det krävs att det föreligger någon typ av koppling mellan det supplerande momentet och den väckta talan.³⁰⁸

Lindells synsätt löser eventuellt en del av problemet, men långt ifrån alla. Domaren skulle behöva göra en materiell granskning av parternas förlikningsavtal i syfte att avgöra om rättsförhållandet som regleras i det supplerande momentet skulle kräva en ny stämningsansökan eller om det hade kunnat föras som ett nytt yrkande i en pågående rättegång där domstolen skulle avgöra tvisten genom vanlig dom. Domarens formella kontroll skulle då bli omfattande och svår att genomföra. Bedömningen skulle på många sätt baseras på en hypotetisk jämförelse. Ett supplerande moment är dessutom en omständighet som parter kommit överens om. Ska domaren efter den formella kontrollen tvinga parterna att ta bort en sådan omständighet från sitt förlikningsavtal för att avtalet ska vara möjligt att stadfästa i helhet? Med en sådan ordning skulle det bli svårt för parter att förutse vilka villkor i ett förlikningsavtal som erhåller rättskraft och vilka som inte gör det. Det finns en risk att andelen tvister som avgörs genom stadfästelse skulle minska om inte andra rättsförhållanden tilläts ingå i ett förlikningsavtal som i sin helhet erhåller rättskraft.³⁰⁹ Fler problem skulle säkerligen även uppstå på verkställighetsstadiet eller för annan domstol vid en res judicata-bedömning.³¹⁰ En sådan ordning hade dels resulterat i en mer komplicerad process vid stadfästelse av förlikningsavtal, dels vore den kontraproduktiv och motsägelsefull.

5.4 Slutregleringsklausuler

Det är vanligt förekommande att parter i förlikningsavtal inkorporerar en klausul i försök att få avtalet att slutligt avgöra parternas samtliga mellanhavanden, så kallade slutregleringsklausuler. Sådana klausuler är ofta generellt formulerade och tillförs förlikningsavtal i syfte att parter i framtiden inte ska tvista om varken det aktuella eller ett annat rättsförhållande.³¹¹ Avtalsfriheten är en grundläggande rättsprincip som innebär att var och en är fri att bestämma över avtalsinnehållet i ingångna avtal.³¹² Avtalsfriheten gäller även förlikningsavtal.³¹³ När parter tillför en slutregleringsklausul i förlikningsavtalet riskerar de att begränsa sin rätt att föra talan om framtida rättsförhållanden. Förlikningsavtalets rättskraft riskerar att bli mer omfattande än vad parterna räknat med från början.³¹⁴ Processavtal är avtal eller avtalsvillkor vars syfte är att reglera processuella frågor, exempelvis

³⁰⁸ Lindell (2021), s. 408; Nordh (2008), s. 173.

³⁰⁹ Ibid. s. 408; Maunsbach (2015), s. 421 ff.

³¹⁰ Nordh (2008), s. 176.

³¹¹ Westberg (2021), s. 436; Westberg (2020), s. 726; Nordh (2008), s. 173.

³¹² Ramberg & Ramberg (2022), s. 33 f.

³¹³ Westberg (2021), s. 433; Maunsbach (2015), s. 422 f. & 426.

³¹⁴ Nordh (2008), s. 173.

frågor om omfånget av en doms rättskraft. Om en slutregleringsklausul tillförs ett förlikningsavtal utgör den ett supplerande moment.³¹⁵

En annan grundläggande rättsprincip är den processuella ogiltighetsprincipen. Principen bygger på att processavtal endast får processuell verkan om det finns lagstöd för sådan verkan.³¹⁶ Får ett processavtal processuell verkan kan avtalet utgöra ett processhinder för en framtida talan. Frågan uppkommer om parter själva ska kunna avtala om omfattningen av en stadfästelsedom rättskraft genom ett förlikningsavtal, även detta bör väl anses strida mot den processuella ogiltighetsprincipen?³¹⁷

Rättsverkningarna av en slutregleringsklausul har bland annat prövats av Hovrätten över Skåne och Blekinge i mål T 1520–08.³¹⁸ Tvisten rörde rätt till uppfödarpremier hänförliga till en viss angiven häst på grund av påstått samägande och delaktighet i uppfödarverksamheten kring hästen. Parterna träffade förlikning i målet. Förlikningen reglerade rätten till uppfödarpremier såväl som ägandeförhållandena beträffande den angivna hästen samt dess avkommor och kostnader kopplade till uppfödarverksamheten. Parternas förlikningsavtal omfattade fler hästar utöver den häst som den ursprungliga tvisten omfattade. Parterna hade även tillfört en klausul i förlikningsavtalet som stadgade att deras samtliga mellanhavanden skulle vara slutligt reglerade i och med överenskommelsen. Tingsrätten stadfäste förlikningsavtalet på begäran av parterna.³¹⁹

En av parterna överklagade stadfästelsedomen och yrkade att två grova rättegångsfel hade begåtts vid förfarandet i tingsrätt. Tingsrätten hade dels inte varit behörig att stadfästa förlikningen då avtalet innefattat moment som inte rymms inom den ursprungligen väckta talan, dels hade förlikningsförhandlingarna inte genomförts på ett korrekt sätt. Käranden menade att förlikningsavtalet således var ogiltigt.³²⁰ Målet vid tingsrätten rörde frågan om käranden var skyldig att betala uppfödarpremier till motpartsbolaget, men förlikningsavtalet reglerade även frågan om äganderätt till de nämnda hästarna och dess avkommor.³²¹ Hovrätten kom fram till att kärandens yrkanden skulle lämnas utan bifall och tingsrättens domslut skulle således bestå.³²²

Hovrättens resonemang gällande slutregleringsklausulen i avtalet kan tolkas som att hovrätten ansåg att det inte förelåg hinder för att stadfästa även slut-

³¹⁵ Maunsbach (2015), s. 421 f.; Westberg (2020), s. 190.

³¹⁶ Prop. 1942 nr. 5 s. 233; SOU 1938:44 s. 509 f.; Maunsbach (2015), s. 100

³¹⁷ Westberg (2020), s. 356 & 730 f.

³¹⁸ Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom meddelad 2009-12-16, mål T 1520–08.

³¹⁹ Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom meddelad 2009-12-16, mål T 1520–08 s. 5.

³²⁰ Ibid. s. 2.

³²¹ Ibid. s. 5.

³²² Ibid. s. 1.

regleringsklausulen. Kan hovrättens ställningstagande tolkas som att slutregleringsklausulen också ska omfattas av stadfästelsedomens rättskraft?

Rättsverkningarna av en slutregleringsklausul prövades även i NJA 2017 s. 659. Rättsfallet är centralt vid diskussion om slutregleringsklausulers verkan och omfattning. Högsta domstolen fastslog att slutregleringsklausulen i förevarande förlikningsavtal kunde, i förening med omständigheterna i övrigt, tolkats som att säljarna avstått från rätten till ytterligare köpeskillning på grund av att parterna tillfört en slutregleringsklausul i förlikningsavtalet.³²³ Förlikningsavtalet i sig reglerade inte uttryckligen frågan om köpeskillningens storlek. Domstolen landade dock i slutsatsen att slutregleringsklausulen inte ansågs utgöra en del av saken i det förlikta målet.³²⁴ Det är svårt att dra generella slutsatser utifrån detta rättsfall då domstolen inte anger på vilka grunder de kommit fram till att slutregleringsklausulen i målet inte utgör ett processhinder.³²⁵

³²³ NJA 2017 s. 659 p. 12.

³²⁴ Ibid. p. 17.

³²⁵ Bodegård (2019), s. 138.

6 Ett praktiskt exempel

6.1 Bakgrund

För att belysa på vilket sätt rättskraftsproblem kan uppstå vid stadfästelse av förlikningsavtal som innehåller supplerande moment presenteras ett eget författat exempel. Förlikningsavtalet innehåller fyra klausuler som är ämnade att belysa olika typer av problem. Syftet är att läsaren efter varje klausul ska ställa sig frågan om rättsläget på något sätt förändras och varför det i sådana fall har gjort det.

Exemplet inleds med en kortfattad fallbeskrivning som presenterar relevant bakgrundsinformation till den fiktiva konflikten som uppstått mellan parterna A och B. Därefter följer det förlikningsavtal som parterna sedermera förhandlat fram. Klausul 1 reglerar den mellan parterna ursprungligen tvistiga saken. Klausul 2 är formulerad som ett supplerande moment som har koppling till den ursprungliga tvisten. Den andra klausulens processuella effekter prövas vid en efterföljande process om samma sak som det klausulen reglerar. På grund av momentets nära samband med tvisten omfattas rättsförhållandet av stadfästelsesdomens rättskraft. Det rättsförhållande som regleras i momentet anses omfatta samma sak som den ursprungliga tvisten och stadfästelsesdomens negativa rättskraft sätter således stopp för en senare väckt talan om samma sak som det som regleras i klausulen.³²⁶ Klausul 3 är formulerad som ett supplerande moment som inte har koppling till den ursprungliga tvisten. Den tredje klausulens processuella effekter prövas vid en efterföljande process om samma sak som det rättsförhållande klausulen reglerar. Rättsläget är oklart gällande om saken som regleras i momentet är slutligt avgjord till följd av en stadfästelsesdom. Om parternas förlikningsavtal utgör ett rättegångshinder för en framtida talan gällande det som regleras i klausul 3 beror på ett flertal faktorer, bland annat hur parterna formulerat det supplerande momentet och vad momentet reglerar enligt ordalydelsen. Den sista klausulen, klausul 4, utgör en så kallad slutregleringsklausul. Den fjärde klausulens eventuella processuella effekter prövas dels när en senare väckt talan om det som berörs i klausul 3 väcks, dels när en senare väckt talan rör ett annat rättsförhållande.

A och B är två jämnstarka parter som regelbundet under en längre period ingått olika typer av transaktionsavtal, exempelvis avtal om köp av varor, mestadels maskiner, tjänster eller fastigheter. A tillverkar och säljer maskiner till större industrier. B är ett pappersbruk. Under år 2022 sålde A flera maskiner till B. I början av året såldes maskin X till B för 5 000 000 kr. Maskinen används vid papperstillverkningen i B:s dagliga verksamhet. Vid ett senare tillfälle samma år såldes maskin Y till B. Maskin Y används ännu inte i B:s dagliga verksamhet och innan B monterat maskin Y uppkommer en

³²⁶ NJA 2017 s. 659 p. 13 & 14.

tvist mellan parterna avseende maskin X. Tvisten har sitt ursprung i att B anser att maskin X inte lever upp till de förväntningar som B har på maskinen. Maskin X har en lägre produktionskapacitet jämfört med vad A upplyst om vid tidpunkten för avtalets ingående. B väcker därför talan mot A där B yrkar prisavdrag på 500 000 kr. Som grund för sin talan hävdar B att det föreligger ett fel i maskin X. Efter att B väckt talan vid tingsrätt och A inkommit med svaromål kallas parterna till ett muntligt förberedelsesammanträde. Vid sammanträdet redogör domaren för fördelarna med att parterna når en förlikningsöverenskommelse i stället för att låta målet gå till huvudförhandling och tvisten avgörs genom dom. Domaren berättar vidare för parterna om deras möjlighet till stadfästelse av ett eventuellt förlikningsavtal.

6.2 Förlikningsavtalet

A och B inleder förlikningsförhandlingar och kommer sedermera fram till följande villkor som tas in i deras förlikningsöverenskommelse:

- 1. A förpliktigas att utge 300 000 kr till B avseende prisavdrag för maskin X på grund av att maskin X har en lägre produktionskapacitet jämfört med det som utlovades av A vid avtalets ingående 2022-02-05.*
- 2. A ska även utge 50 000 kr i skadestånd till B. Skadeståndet utgör ersättning för utebliven produktion och således utebliven inkomst och vinst som B drabbats av till följd av att maskin X varit felaktig.*
- 3. Utöver vad som framgår av klausul 1–2 ovan, ska B som extra kompensation medges ett prisavdrag på 20 000 kr avseende inköp av maskin Y, se avtal mellan parterna daterat 2022-10-12.*
- 4. Med detta förlikningsavtal är parternas samtliga mellanhavanden slutligt reglerade.*

Parterna begär gemensamt att domstolen ska stadfästa deras förlikningsavtal i enlighet med 17 kap. 6 § RB.

6.3 Scenario 1: Fel i maskin Y

Kort tid efter att stadfästelsedomens vunnit laga kraft väcker B en ny talan vid tingsrätt om fel i maskin Y. B kräver ytterligare prisavdrag, det vill säga utöver vad som följer av klausul 3 i förlikningsavtalet, på grund av fel som uppkommit vid tiden efter förlikningsavtalets ingående. A invänder att B:s talan ska avvisas på grund av res judicata. A anser att parterna till följd av klausul 3 i förlikningsavtalet redan har avgjort betalningsskyldigheten gällande maskin Y och att B således inte kan få en nya talan prövad av domstol. A grundar sin argumentation på Högsta domstolens resonemang i bland

annat NJA 1965 s. 94, NJA 1999 s. 520 och NJA 2021 s. 407.³²⁷ A invänder även att klausul 4 i förlikningsavtalet innebär att parternas samtliga mellanhanden är slutligt reglerade och B därför inte har rätt till ytterligare prisavdrag avseende maskin Y. Klausul 4 i förlikningsavtalet resulterar i att tvist om maskin Y är slutligt avgjord eftersom förlikningsavtalet stadfästes, detta trots att fel i maskin Y och betalningsskyldigheten för maskin Y i dess helhet inte uttryckligen reglerats i förlikningsavtalet. Hur ska situationen bedömas? Får B väcka ny talan om fel i maskin Y eller omfattas talan av den tidigare stadfästelsedomens rättskraft? Vidare resonemang kring slutregleringsklausulens eventuella processuella verkan följer nedan när scenario 2 diskuteras.³²⁸

I NJA 2017 s. 659 fastslog Högsta domstolen att ett supplerande momentet endast erhåller rättskraft i den mån den ursprungligen tvistiga saken har förlikts genom momentet.³²⁹ För att avgöra om det supplerande momentet i klausul 3 omfattas av stadfästelsedomens rättskraft när B väcker talan om fel i maskin Y görs en bedömning av om det supplerande momentet i klausulen förlikte den sak som ursprungligen var tvistig mellan parterna.³³⁰ Det krav som Högsta domstolen framställer i målet är svårtolkat och otydligt. Uppställs ett sådant krav för att de supplerande momenten ska omfattas av stadfästelsedomens rättskraft resulterar det i ett ologiskt cirkelresonemang. Definitionen av supplerande moment är att de utgör andra rättsförhållanden än den omtvistade saken. Ett supplerande moment i sig kan därför inte innehålla en lösning på den tvistiga saken. Klausul 3 i A:s och B:s förlikningsavtal är ett exempel på det. Klausulen utgör ett supplerande moment och innefattar således ett annat rättsförhållande utöver den ursprungligen tvistiga saken. Den mellan parterna ursprungliga tvisten gällde fel i maskin X och A:s eventuella skyldigheter i förhållande till felet. Att B, utöver prisavdrag och skadestånd gällande maskin X, även erhöll avdrag på köpeskillingen gällande maskin Y utgör inte en lösning av den ursprungliga tvisten. På grund av Högsta domstolens uttalande blir det svårt att avgöra vilken rättsverkan som klausul 3 får och om klausulen utgör ett processhinder vid B:s talan om fel i maskin Y. Om klausul 3 inte omfattas av stadfästelsedomens rättskraft är rättsförhållandet civilrättsligt bindande mellan parterna. Vilken civilrättslig verkan momentet får och hur det påverkar en senare väckt talan gällande fel i maskin Y avgörs genom en materiell prövning i den efterföljande domstolsprocessen.³³¹

Högsta domstolens resonemang kan i stället för att tolkas utifrån ordalydelsen tolkas så att förlikningsavtalet ska ses som en helhet. Parterna har i klausul 1 förlikts om en lösning på den ursprungliga tvisten. Att parterna utöver detta har tillfört supplerande moment vilka inte har koppling till den ursprungliga

³²⁷ Se avsnitt 4.3.

³²⁸ Se avsnitt 6.4.

³²⁹ Nordh (2019b), s. 130.

³³⁰ NJA 2017 s. 659 p. 14.

³³¹ Nordh (2019b), s. 130.

tvisten bör tillåtas. Detta eftersom supplerande moment definieras som andra rättsförhållanden utöver den sak som ursprungligen var tvistig mellan parterna och de enligt rättspraxis tillåts stadfästas.³³² Ska Högsta domstolens resonemang tolkas strikt enligt ordalydelsen kan det ses som att domstolen uppställer ett förbud för alla typer av supplerande moment att omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. Eftersom ett supplerande moment de facto utgör ett annat rättsförhållande än det parterna ursprungligen tvistade om kommer det per automatik resultera i att momentet inte heller utgör en lösning på den sak som var tvistig mellan parterna.

Det bör observeras att B inte monterat maskin Y varken vid tidpunkten för tvistens uppkomst eller förlikningsavtalets ingående. Rättskraften av stadfästelsedomens skulle bli alltför vidsträckt om förlikningsavtalet även omfattade framtida talan om en omständighet som inte varit möjlig att identifiera vid den ursprungliga prövningen. Förlikningsavtalet skulle i en sådan situation innebära omfattande rättsförluster för B.³³³ Diskussionen hade således kunnat bli annorlunda om B hade monterat maskin Y och även satt maskinen i drift vid förlikningsavtalets ingående.

6.4 Scenario 2: Fel i maskin Z

I detta fall väcker B i stället ny talan om fel i maskin Z. B har köpt maskin Z av A kort tid efter B köpte maskin X och Y och innan förlikningsavtalet ingående. A invänder att förlikningsavtalet var ämnat att slutligt reglera samtliga av parternas mellanhavanden, även inräknat framtida mellanhavanden som exempelvis köpet av maskin Z. A menar att klausul 4 i förlikningsavtalet resulterar i att tvist om maskin Z är slutligt avgjord till följd av att avtalet stadfästes. Vad gäller i förevarande fall? Kan B väcka talan angående maskin Z eller omfattas Z av stadfästelsedomens rättskraft?

I ett flertal fall har domstolen ansett att en slutregleringsklausul är så otydligt formulerad att det därför inte går att fastställa vad som avses med klausulen eller vilka verkningar klausulen resulterar i.³³⁴ I andra fall har domstolen ansett att parterna till följd av en slutregleringsklausul inte kan rikta anspråk gentemot den andra parten som hänför sig till tiden innan förlikningsöverenskommelsen träffades och stadfästes i dom.³³⁵

Det problematiska med slutregleringsklausuler är ofta att de är alltför generellt utformade för att parter vid avtalets ingående ska kunna förutse vad

³³² NJA 1957 s. 470; NJA 2003 C 48 (på s. 54 f.); NJA 2017 s. 659 p. 11.

³³³ Maunsbach (2015), s. 424.

³³⁴ Se exempelvis NJA 2017 s. 659 p. 14, Svea hovrätt, beslut meddelat 2012-04-13, Ö 9268–11 (på s. 4) & Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom meddelad 2003-12-15, T 1840–01 (på s. 6); Heuman (1999), s. 921.

³³⁵ Se exempelvis Lunds tingsrätt, dom meddelad 2001-06-14, T 1227–00 (s. 12), Svea hovrätt, dom meddelad 2007-11-09, T 9729–06 (på s. 5 f.); Hovrättens resonemang i NJA 2017 s. 659 (på s. 662).

som kan komma att omfattas av dem. En stadfästelsesdoms rättskraft får inte vara beroende av avtalstolkning. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv skulle det få förödande konsekvenser om en domstol tolkar en slutregleringsklausul som att parternas samtliga mellanhavanden, redan existerande och framtida, är slutligt reglerade. Det skulle innebära att part förlorar rätten till framtida domstolsprövning, trots att det inte var parts avsikt att klausulen skulle få sådan effekt. Om stadfästelsesdomen utgör ett processhinder för B:s talan om fel i maskin Z på grund av slutregleringsklausulen, får klausulen ett alltför vidsträckt tillämpningsområde.³³⁶

Westberg delar uppfattningen att de flesta slutregleringsklausuler är för allmänt formulerade och att de på grund av dess formulering inte kan omfattas av stadfästelsesdomens rättskraft eller utgöra ett processhinder mot en framtida talan. Westberg anser att sådana slutregleringsklausuler inte påverkar rättskraftens omfattning.³³⁷

Maunsbach är av uppfattningen att klausul 4 i det fiktiva exemplet kan tolkas på två sätt. I första hand kan det faktum att klausulen inkorporerats i förlikningsavtalet tolkas som överflödigt, att parternas samtliga mellanhavanden är slutligt reglerade framgår redan av att parter träffat ett förlikningsavtal som sedermera stadfästs. Vad som i slutregleringsklausuler menas med *samtliga mellanhavanden* är de mellanhavanden som avgjorts genom överenskommelsen. I andra hand kan en slutregleringsklausul tolkas som en uppmaning till parter att de facto reglera de mellanhavanden som de vill ska vara slutligt avgjorda i förlikningsavtalet. Om rättsförhållandena tillförs överenskommelsen anses de tillhöra den avgjorda saken och omfattas således av stadfästelsesdomens rättskraft. Det behöver då uttryckligen framgå av avtalet vilka rättsförhållanden som faller under uttrycket *samtliga mellanhavanden*. Av klausul 4 i A:s och B:s förlikningsavtal framgår inte uttryckligen vilka av parternas mellanhavanden som ska anses vara slutligt reglerade till följd av avtalet. Maunsbach menar att det varken är rimligt eller tillåtet enligt gällande rätt att acceptera sådana generellt författade slutregleringsklausuler. Om en vagt formulerad slutregleringsklausul skulle omfattas av stadfästelsesdomens rättskraft och utgöra ett processhinder för samtliga framtida tvister mellan parter skulle det resultera i att parter avsäger sig rätten till framtida domstolsprövning, detta i princip oavsett vad den framtida prövningen avser. Maunsbach är av uppfattningen att slutregleringsklausuler som tillförts förlikningsavtal som stadfästs endast utgör en uppmaning samt ett löfte till parter att i möjligaste mån inte väcka framtida talan vid domstol eller skiljeförfarande. Slutregleringsklausuler får således ingen processuell verkan och hindrar inte part från att väcka talan om en ny tvistig fråga.³³⁸

³³⁶ Maunsbach (2015), s. 422.

³³⁷ Westberg (2021), s. 436.

³³⁸ Maunsbach (2015), s. 425 ff.

I NJA 2017 s. 659 prövade Högsta domstolen en slutregleringsklausuls rättsverkan i ett förlikningsavtal. Frågan i målet var om en stadfäst förlikning utgjorde ett processhinder för säljarens nya talan. I parternas förlikningsavtal hade en slutregleringsklausul tillförts som stadgade att *genom förlikningen var parternas samtliga mellanhavanden med anledning av tvisten i målet slutligt reglerade*. Frågan blev således om säljarna till följd av klausulen avstätt från att göra anspråk på ytterligare köpeskilling, vilket var det som yrkades i den efterföljande talan. I målet kom Högsta domstolen fram till att slutregleringsklausulen i förlikningsavtalet inte hade processuell verkan. Säljarens senare väckta talan avvisades således inte. Den aktuella slutregleringsklausulen uppfyllde inte de krav som ställs för att sådana klausuler ska utgöra processhinder. Domstolen uttryckte att slutregleringsklausuler kan utgöra processhinder. Dess processuella verkan avgörs av *omständigheterna i övrigt*.³³⁹ Domstolen nämner dock inte vilka dessa omständigheter skulle kunna vara. Förevarande rättsfall resulterade inte i att frågor om slutregleringsklausulers processuella effekt besvarades, snarare har ytterligare följdfrågor väckts. Domstolens resonemang kan uppfattas som situationsbaserat vilket gör det svårt att dra generella slutsatser utifrån det presenterade resonemanget. Frågan uppstår om parter ska ges möjlighet att själva avtala om rättskraften genom att tillföra en slutregleringsklausul till förlikningsavtal.³⁴⁰ Även detta bör väl anses strida mot den processuella ogiltighetsprincipen?

Hade B köpt maskin Z av A efter att parterna ingick förlikningsavtalet ter det sig mer klart att förlikningsavtalet inte skulle ha resulterat i att B blev oförmögen att väcka talan om fel i maskin Z. Slutregleringsklausulen skulle då ha resulterat i att B avstod från samtliga rättigheter som kan grundas på parternas avtalsförhållande, både från tiden före förlikningsavtalet samt gällande framtida köp som ingås mellan parterna. För slutregleringsklausulen ett så vidsträckt tillämpningsområde skulle det resultera i enorma och oförutsebara rättsförluster för B. En sådan ordning skulle inte anses förenlig med rätten till rättslig prövning.³⁴¹

³³⁹ NJA 2017 s. 659 p. 10.

³⁴⁰ Westberg (2020), s. 726.

³⁴¹ Maunsbach (2015), s. 424; Westberg (2020), s. 728 f.

7 Slutsats och reflektion

Det uppkommer en del obesvarade frågor kopplat till omfattningen av en stadfästelsedoms rättskraft när förlikningsavtalet innehåller supplerande moment. Syftet med förevarande framställning var att utreda rättskraftsinstitutet i förhållande till supplerande moment samt uppmärksamma de problem som uppkommer till följd av gällande rätt.

Utifrån de ovan behandlade rättsfallen kan konstateras att ny talan kan avvisas och rättigheter prekluderas på grund av en tidigare meddelad doms rättskraft.³⁴² Framför allt i praxis finns stöd för att detta under vissa förhållanden även gäller stadfästelse dom då förlikningsavtalet innehåller supplerande moment. I ett flertal rättsfall har prövats närstående frågeställningar till frågan om omfattningen av en stadfästelsedoms rättskraft. Om det finns en yttre gräns för vilka supplerande moment som omfattas av en stadfästelsedoms rättskraft har varken uppmärksammats i förarbeten, praxis eller juridisk litteratur. Enligt gällande rätt framgår således inget tydligt svar på vilka grunder en sådan gränsdragning kan ske. Det bör dock finnas en yttre gräns för vilka supplerande moment som erhåller rättskraft och vilka som inte gör det. Ett flertal konsekvenser följer av att det inte finns en tydlig yttre gräns. När en stadfästelse dom som innehåller supplerande moment erhåller rättskraft riskerar parter lida rättsförluster, det vill säga att parter går miste om rätten till att få en framtida tvist prövad av domstol. Beroende på vilka supplerande moment parter tillför sitt förlikningsavtal kan rättsförlusterna till följd av en stadfästelse dom bli tämligen vidsträckta och oförutsebara. Supplerande moment kan erhålla rättskraft trots att förhållandet de reglerar inte skulle genomgått en sakprövning om tvisten hade avgjorts genom vanlig dom. Parter är vid förlikningsavtals ingående eventuellt inte medvetna om risken för framtida rättsförluster. Parter kan även ha olika uppfattning om en klausuls innebörd och omfattning. Det kan även uppkomma tolkningsproblem för en domstol vid en rättskraftsbedömning eller på verkställighetsstadiet om parter formulerat de supplerande momenten på ett otydligt sätt.

I exemplet i kapitel 6 bör noteras att B vid förlikningsavtalets ingående inte monterat maskin Y. Om parternas förlikningsavtal skulle tolkas så att B i förlikningsavtalet fränsade sig all rätt till framtida prövning gällande maskin Y skulle detta resultera i en omfattande rättsförlust för B. Förlikningsavtalet skulle få en vidsträckt omfattning samt vara oförenligt med principen om rätten till rättslig prövning. Parters möjlighet att reglera en stadfästelsedoms rättskraft skulle således bli alltför vidsträckt och oförutsebar för parterna själva.

Den största konsekvensen av att supplerande moment erhåller stadfästelsedomens rättskraft är att omfattningen av stadfästelsedomens rättskraft blir en

³⁴² Se kapitel 4.

faktor som kommersialiseras och något som parter kan avtala om. Om ett supplerande moment erhåller rättskraft får parter, utan lagstöd, möjlighet att styra över vilka rättsförhållanden som erhåller rättskraft. Att parter ges denna möjlighet har inte uppmärksammats vare sig av lagstiftaren eller av Högsta domstolen i de fall som har tagits upp till prövning. Ges parter möjlighet att genom avtal styra över stadfästelsedomens rättskraft bör förlikningsavtalet anses strida mot den processuella ogiltighetsprincipen. Det blir i två hänseenden mer fördelaktigt för parter att nå förlikningsöverenskommelse som stadfästs jämfört med att låta domstolen avgöra tvisten genom dom. (1) Parterna kan bestämma vilka rättsförhållanden som erhåller rättskraft. (2) Parter står fria att i förlikningsavtal tillföra rättsförhållanden vilka saknar samband med den ursprungliga tvisten, förutsatt att de supplerande momenten uppfyller det krav på tydlighet som har uppställts i praxis. Detta är mer än vad parter hade kunnat tillföra deras respektive talan enligt reglerna om taleändring och genkärsmål. Frågan uppkommer huruvida detta ligger i linje med hur rättsläget är ämnat att vara. Stadfästelsedomars rättskraft skulle i en sådan ordning inte överensstämma med rättskraftsinstitutets grundläggande syfte, att verka för en ökad rättssäkerhet. Omfattningen av stadfästelsedomars rättskraft är då oförutsebar för både parter och domstol. Rättskraftens omfattning är en processuell fråga som inte är ämnad att styras av parterna.

Hade supplerande moment inte kunnat ingå i ett förlikningsavtal överhuvudtaget och således inte omfattas av stadfästelsedomens rättskraft ökar risken att färre parter hade tillämpat förlikning eller särskild medling som alternativa tvistlösningsformer. Nuvarande ordning skapar incitament för parter att lösa tvister genom förlikning eller särskild medling. Det är även processekonomiskt mer fördelaktigt att låta parter ingå förlikningsöverenskommelser som innehåller supplerande moment och att de supplerande momenten omfattas av stadfästelsedomens rättskraft.³⁴³ På så sätt undviks framtida tvister med samma parter om frågor som hade kunnat tillföras parter förlikningsavtal i form av ett supplerande moment.

Rättskraftsinstitutet ska ses som en uppmaning till parter att vara noggranna i sin processföring och tillföra allt de önskar få prövat i den initiala processen. På samma sätt ska rättskraften av supplerande moment ses som en uppmaning till parter att inte tillföra en omständighet som supplerande moment till ett förlikningsavtal som parter inte vill ska bli slutligt avgjort genom stadfästelsedomens. Önskar parter få omständighet prövad av domstol i en framtida process bör de inte tillföra omständigheten som ett supplerande moment i förlikningsavtalet.

I praxis uppställs ett tydlighetskrav för att supplerande moment ska erhålla rättskraft. Kravet innebär att momentets utformning är avgörande för om det erhåller rättskraft eller inte. Att det uppställs ett tydlighetskrav när parter inkorporerar ett supplerande moment till förlikningsavtal kan å ena sidan anses

³⁴³ Maunsbach (2015), s. 425; Lindell (2021), s. 408.

rimligt, å andra sidan anses problematiskt. Till följd av tydlighetskravet kan en avgörande faktor för rättskraften av ett supplerande moment vara om parter företräds av ombud och/eller hur aktiv domaren är i sin materiella processledning. Både ombud och domare kan påverka momentets utformning vilket kan resultera i att momentet blir så tydligt formulerat som krävs för att omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. Att de supplerande momentens eventuella rättskraft är beroende av hur tydligt de är formulerade utgör inte en optimal lösning ur varken ett rättssäkerhets- eller partsperspektiv. Det är mer fördelaktigt och enklare för parter och domstol att förutse vilka supplerande moment som kommer att erhålla rättskraft om gränsdragningen även är beroende av det supplerande momentets koppling till det ursprungliga processföremålet.

Högsta domstolen framställde i NJA 2017 s. 659 ytterligare ett krav, utöver tydlighetskravet, för att supplerande moment ska erhålla rättskraft. Den tvistiga frågan som framgår av käromålet måste ha förlikts *genom momentet*. Även med beaktande av det domstolen fastslog i målet kvarstår oklarheter om supplerande moment och dess verkan som processhinder. Högsta domstolen hade framför allt behövt klarlägga vad som avses med uttrycket *att den sak som käranden fört talan om har förlikts genom momentet*. Rör det sig i aktuellt fall om en olycklig formulering eller uppställs ett krav på att det supplerande momentet ska innehålla en lösning av processföremålet? Utifrån vad som presenterats i uppsatsen är min uppfattning att resonemanget inte ska tolkas utifrån sin ordalydelse, utan mycket talar för att resonemanget ska tolkas som att det uppställs ett krav på att det måste framgå av förlikningsavtalet, som helhet, att den tvistiga frågan har förlikts genom avtalet.

För att avhjälpa dessa oklarheter skulle Högsta domstolen behöva meddela ett prejudikat på området som besvarar frågan om det finns en yttre gräns för vilka supplerande moment som kan omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. Mycket talar för att det finns en yttre gräns. Om det inte skulle finnas en begränsning för vilka supplerande moment som får omfattas av en stadfästelsedomens rättskraft skulle det innebära att i princip vilken omständighet som helst hade kunnat tillföras ett förlikningsavtal i form av ett supplerande moment och på så sätt erhålla rättskraft. En sådan ordning hade inte varit rättssäker. Parter hade fått för stort inflytande om de fått möjlighet att avtala om rättskraften och på så sätt begränsa framtida domstolsprövningar. Det råder dock en osäkerhet kring vart den yttre gränsen dras. Högsta domstolen hade även behövt klarlägga vad som menas med *omständigheter i övrigt* som kan resultera i att slutregleringsklausuler kan omfattas av stadfästelsedomens rättskraft.

Det har i den juridiska litteraturen presenterats resonemang med innebörden att en tolkning av bestämmelsen 17 kap. 11 § RB ger stöd för att en stadfästelse dom erhåller rättskraft, men endast beträffande den del av förlikningsavtalet som innehåller en lösning av processföremålet och inte beträffande

andra eventuella supplerande moment som tillförts avtalet.³⁴⁴ En sådan tolkning överensstämmer med det krav Högsta domstolens resonemang framställde i NJA 2017 s. 659 om domstolens resonemang tolkas utifrån sin ordalydelse. Författarna som presenterat denna tolkning menar att det bygger på praxis från Högsta domstolen.³⁴⁵ I de hänvisade rättsfallen stadgas att en stadfästelsedom kan angripas med hjälp av resning samt väckande av en ogiltighetstalan. Visserligen talar möjligheten att väcka en ny talan om en omständighet som tillförts förlikningsavtalet för att stadfästelsedomen i viss mån inte erhåller rättskraft. Min uppfattning är att det finns brister i resonemanget att direkt koppla rättskraften till möjligheten att beviljas resning samt väcka ny talan. Ofta har nämligen samma författare i ett tidigare skede konstaterat att supplerande moment kan erhålla rättskraft och att även detta följer av praxis från Högsta domstolen. I en sådan argumentation saknas en problematisering av frågan om under vilka förutsättningar ett supplerande moment inte erhåller rättskraft. Diskursen blir således motsägelsefull.

Nordh anser även att det inte krävs att domstolen gör en distinktion mellan rättsförhållanden som parter processat om och övriga omständigheter.³⁴⁶ Hur förhåller sig detta till det ovan beskrivna resonemanget? Om det är en skillnad mellan sådana rättsförhållanden som erhåller rättskraft och sådana som inte gör det krävs väl ändå att domstolen gör en distinktion mellan dessa? Enligt den ovan presenterade tolkningen är det endast processföremålet och supplerande moment med kopplingar till processföremålet som erhåller rättskraft. Övriga omständigheter erhåller inte rättskraft och kan således prövas vid en framtida talan.

Lindell har presenterat en alternativ lösning på den uppmärksammade problematiken.³⁴⁷ Den yttre gränsen för vilka supplerande moment som kan omfattas av en stadfästelsedoms rättskraft skulle överensstämma med parts möjlighet att ändra sin talan enligt 13 kap. 3 § RB och möjligheten att tillföra ett genkärsmål enligt 14 kap. 3 § RB. Endast supplerande moment som reglerar omständigheter som hade varit möjliga att tillföra en process genom ändring av talan eller genkärsmål omfattas av stadfästelsedomens rättskraft. Fördelen med en sådan ordning hade varit att den yttre gränsen är tydligt definierad samt bestäms utifrån det supplerande momentets koppling till processföremålet i stället för att den yttre gränsen endast bestäms av momentets utformande. Det finns ett flertal anmärkningsvärda konsekvenser med Lindells lösning. En av dem är att domarens formella kontroll av förlikningsavtalet vid stadfästelse inte enbart blir formell. Ett avsteg skulle göras från reglerna kring att domaren inte ska granska förlikningsavtalets innehåll. I Lindells föreslagna ordning skulle det krävas att domaren granskar avtalets innehåll och gör en jämförelse med om tvisten skulle ha avgjorts

³⁴⁴ Nordh (2008), s. 176.

³⁴⁵ Se exempelvis Nordh (2008), s. 177 och däri gjorda hänvisningar.

³⁴⁶ Nordh (2008), s. 177.

³⁴⁷ Lindell (2021), s. 408.

genom vanlig dom. Ytterligare en konsekvens av den föreslagna ordningen är att det uppstår större svårigheter för domaren att förhålla sig objektivt vid stadfästelse. Särskilt med tanke på att domaren måste granska förlikningsavtalets innehåll.

Ytterligare en alternativ lösning till den uppmärksammade problematiken skulle vara att domare endast partiellt stadfäster förlikningsavtal som innehåller supplerande moment. En sådan ordning skulle mest troligt resultera i att förlikning och särskild medling inte i lika stor utsträckning valdes som alternativ tvistlösningsformer. De flesta parter som begär stadfästelse av förlikningsavtal eftersträvar att förlikningsavtalet erhåller rättskraft i sin helhet, inräknat de supplerande moment som eventuellt tillförts avtalet. Parter har en önskan att få samtliga av deras mellanhavanden slutligt reglerade genom förlikningen. Detta behöver inte ske genom att tillföra en slutregleringsklausul, men parter kan vilja tillföra annan omständighet utöver processföremålet. Parter kan även vara av uppfattningen att deras förlikningsavtal ska vara odelbart. De önskar således att samtliga klausuler som tillförts avtalet erhåller rättskraft samt kan verkställas. Om förlikningsavtal som innehåller supplerande moment enbart stadfästes partiellt skulle det även uppstå svårigheter när en framtida domstol ex officio ska avgöra om res judicata föreligger. Det måste då tydligt framgå av förlikningsavtalet vilka omständigheter som erhåller rättskraft och vilka som inte gör det. Om det supplerande momentet inte omfattas av stadfästelsedomens rättskraft uppmärksammas parter inte på detta förrän en av dem väcker talan om omständighet som omfattas av ett supplerande moment i förlikningsavtalet. Vid denna tidpunkt är det för sent för parter att påverka omfattningen av stadfästelsedomens rättskraft.

Beroende på synen på rättskipningens funktion kan en ha olika åsikter gällande de förfaranden som kan resultera i en stadfästelse och omfattningen av stadfästelsedomens rättskraft. Synen på domstolarnas funktion har genomgått en förändring sedan rättegångsbalken trädde i kraft. Det råder en skillnad mellan att bedöma rättskipningens grundläggande funktion som handlingsdirigerande och att bedöma rättskipningens grundläggande funktion som konfliktlösande. Det finns en koppling mellan domstolens funktion och hur långt stadfästelsedomens rättskraft bör sträcka sig. Eftersom de omständigheter som ingår i ett förlikningsavtal undgått materiell prövning av domstol är det inte heller nödvändigt att det överensstämmer med gällande rätt. För att domstolar i så hög utsträckning som möjligt ska bidra till den materiella rättens genomslag krävs att omfattningen av stadfästelsedomens rättskraft är så begränsad som möjligt.

Om rättskipningen ska vara handlingsdirigerande önskas att domstolarna i så hög utsträckning som möjligt ska sakpröva och avgöra tvister genom dom. Det ska då inte vara möjligt att tillföra, i princip, vilket supplerande moment som helst till ett förlikningsavtal som sedermera erhåller rättskraft när dom-

stolen stadfäster förlikningsavtalet. Om domstolen däremot innehar en konfliktlösande funktion råder en mer positiv inställning till förfaranden som kan resultera i en stadfästelsedom. En borde vara av uppfattningen att desto fler supplerande moment som kan omfattas av en stadfästelsedom rättskraft desto bättre. Detta eftersom mycket talar för att fler parter då kommer välja förlikning eller särskild medling som en alternativ tvistlösningsform och att parter i framtiden inte kommer tvista i samma utsträckning då förlikningsavtalet har löst parternas samtliga mellanhavanden.

Det finns både för- och nackdelar med att supplerande moment erhåller rättskraft och således utgör processhinder gentemot en framtida talan. Ur ett rätts-säkerhetsperspektiv bör supplerande moment inte utgöra processhinder eftersom det kan vara otydligt vad klausulerna inbegriper och vilka framtida domstolsprövningar parterna de facto går miste om. Detta gäller framför allt för slutregleringsklausuler. Utgör supplerande moment inte ett processhinder kan det dock påverka parternas vilja att ingå ett förlikningsavtal.

Min uppfattning är att rättsläget är i behov av ett klagande om parter själva har rätt att avtala om omfånget av en stadfästelsedom rättskraft på det sätt som är möjligt att göra enligt nu gällande ordning. Den ledande uppfattningen är att parter inte ska/bör ges en sådan möjlighet men det finns inget att stödja denna ståndpunkt på. Gällande parternas möjlighet att avtala om rättskraftens omfattning bör inte göras skillnad mellan en dom som tillkommit efter sakprövning och en stadfästelsedom. Det är ett svårt samspel mellan denna tanke och den grundläggande tanken om att det just är parter som själva styr över innehållet i ett förlikningsavtal. Denna problematik hade kunnat lösas genom att det endast är supplerande moment som har koppling till processföremålet som erhåller rättskraft. Men hur ska en sådan bedömning göras? Hur stark behöver kopplingen vara? En kan ställa sig frågan om partiella stadfästelser ska vara huvudregel och att en bedömning om vad i förlikningsavtalet som erhåller rättskraft görs efter stadfästelsedomen har vunnit laga kraft och därmed erhållit rättskraft. Detta kan dock inte anses som en särskilt bra lösning ur varken ett rättssäkerhetsperspektiv eller ett partsperspektiv. Parterna måste innan stadfästelsedomen vinner laga kraft vara medvetna om vilka klausuler i avtalet som erhåller rättskraft och vilka som inte gör det.

Till syvende och sist anser jag, trots de nackdelar som betonats att det lösningsförslag som presenterats av Lindell är det mest lämpliga. Domarens formella kontroll innan stadfästelse kommer således innebära att domaren materiellt granskar förlikningsavtalets innehåll i syfte att bedöma om omständigheter som tillförts förlikningsavtalet hade kunnat tillföras om tvisten avgjorts genom vanlig dom. Domaren kommer således använda sig av sin materiella processledning för att avhjälpa otydligheter samtidigt som domaren kommer meddela parterna vad i förlikningsavtalet som kommer omfattas av stadfästelsedomens rättskraft och vad som inte kommer göra det.

Det ska bli spännande att följa rättsutvecklingen på området och om Högsta domstolen delar min uppfattning om att rättsläget behöver klargöras. För att de i uppsatsen valda frågeställningarna om supplerande moments rättskraft ska kunna besvaras krävs att Högsta domstolen meddelar ett vägledande avgörande som fastslår en yttre gräns för vilka supplerande moment som omfattas av en stadfästelsesdoms rättskraft och vilka som inte gör det. Av fallet krävs att det framgår vilka krav en sådan bedömning ska grundas på.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1938:44 – Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk

SOU 1982:26 – Översyn av rättegångsbalken: Processen i tingsrätt Del B

SOU 2007:26 – Alternativ tvistlösning

Propositioner

Prop. 1942 nr. 5 – Kungliga Majestäts proposition till riksdagen med förslag till rättegångsbalk: given Stockholm slott den 28 november 1941.

Prop. 1986/87:89 – Om ett reformerat tingsrättsförfarande

Prop. 1998/99:35 – Ny lag om skiljeförfarande

Prop. 2010/11:128 – Medling och förlikning - ökade möjligheter att komma överens

Övrigt

NJA II 1943:1 – Den nya rättegångsbalken

Litteratur

Agell, Anders, 'Rationalitet och värderingar i rättsvetenskapen', *SvJT 2002* s. 243–260. [cit. Agell (2002)]

Bertilsson, Björn, 'Förändringstendenser i svensk rättskultur', *SvJT 2010* s. 23–32. [cit. Bertilsson (2010)]

Björne, Lars, *Nordisk rättskällelära: studier i rättskälleläran på 1800-talet*, Institutet för rättshistorisk forskning, Stockholm, 1991. [cit. Björne (1991)]

Bodegård, Erik, 'En slutlig reglering av stadfästa förlikningar?' *SvJT 2019* s. 131–143. [cit. Bodegård (2019)]

Brolin, Thore, Rehnström, Åke, Widebeck, Magnus & Gleiss Wilborg, Fanny, *Twistemålsprocessen 1 en handledning för förberedelsen*, 5 [rev.] Uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016. [cit. Brolin m.fl. (2016)]

Cane, Peter & Kritzer, Herbert M. (red.), *The Oxford Handbook of empirical legal research*, Oxford University Press, Oxford, 2010. [cit. Cane & Kritzer (2010)]

Dahlman, Christian, "Begreppet rättskälla". I: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*, Studentlitteratur, Lund, 2019. [cit. Dahlman (2019)]

Ekelöf, Per Olof, 'Yrkanden, talan och saken', *SvJT 1950* s. 521–546. [cit. Ekelöf (1950)]

Ekelöf, Per Olof, 'Ändring av talan', *SvJT 1957* s. 305–327. [cit. Ekelöf (1957)]

Ekelöf, Per Olof, Andersson, Simon, Bellander, Henrik, Bylund, Torleif, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael, *Rättegång: Tredje häftet*, 8 Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018. [cit. Ekelöf m.fl. (2018)]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael, *Rättegång: Femte häftet*, 8 [rev. och utök.] Uppl., Norstedt, Stockholm, 2011 [cit. Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011)]

Engström, Dan, *Medling som tvistlösningsmetod*, Jure, Stockholm, 2009. [cit. Engström (2009)]

Fiss, Owen, 'Against Settlement', *The Yale Law Journal Vol. 93. No. 6. 1984* s. 1073–1090. [cit. Fiss (1984)]

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar & Renfors, Cecilia, *Rättegångsbalken*, 2023-06-07, version 94, JUNO. [cit. Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2023-06-07, version 94, JUNO)]

Frändberg, Åke, "Begreppet rättssäkerhet". I: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*, Studentlitteratur, Lund, 2019. [cit. Frändberg (2019)]

Gregow, Torkel, Millqvist, Göran, Persson, Annica H. & Walin, Gösta, *Utsökningsbalken: en kommentar*, 2017-12-07, version 5, JUNO. [cit. Gregow m.fl., Utsökningsbalken: en kommentar (2023-06-07, version 94, JUNO)]

Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria, *Rättsdogmatik - som rättsvetenskapligt perspektiv och metod*, 1 Uppl., Studentlitteratur, Lund, 2023. [cit. Gunnarsson & Svensson (2023)]

Gräns, Minna, ”Allmänt om användningen av andra vetenskaper inom juridiken”. I: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 Uppl., Studentlitteratur, Lund, 2018. [cit. Gräns (2018)]

Gärde, Natanael, Engströmer, Thore, Strandberg, Tore & Söderlund, Erik, *Nya rättegångsbalken jämte lagen om dess införande: med kommentarer*, Norstedt, Stockholm, 1949. [cit. Gärde m.fl. (1949)]

Hellner, Jan, *Rättsteori: en introduktion*, 2 [omarb.] Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 1994. [cit. Hellner (1994)]

Heuman, Lars, ’Kan parter göra en förlikning exigibel genom att låta en skiljeman stadfästa den i en dom?’, *JT 1999/00 nr. 4* s. 912–933. [cit. Heuman (1999)]

Hjertstedt, Mattias, ”Beskrivningar av rättsdogmatisk metod: om innehållet i metodavsnittet vid användning av ett rättsdogmatiskt tillvägagångssätt” I: Mannelqvist, Ruth, Ingmanson, Staffan & Ulander-Wänman, Carin (red.), *Festskrift till Örjan Edström*, Juridiska institutionen, Umeå universitet, Umeå, 2019. [cit. Hjertstedt (2019)]

Jareborg, Nils, ’Rättsdogmatik som vetenskap’, *SvJT 2004* s. 1–10. [cit. Jareborg (2004)]

Kleineman, Jan, ”Rättsdogmatisk metod”. I: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 Uppl., Studentlitteratur, Lund, 2018. [cit. Kleineman (2018)]

Knuts, Gisela, *Förfarandegarantier vid domstolsanknuten medling*, Soumalainen lakimiesyhdistys, Diss. Helsinki; Univ. Helsinki, 2006. [cit. Knuts (2006)]

Larsson, Sven, *Förlikning i tvistemål*, A & W (distr. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, Uppsala, 1958. [cit. Larsson (1958)]

Larsson, Sven, ”Stadfästelse av förlikning”. I: Bengtsson, Bertil & Agell, Anders (red.), *Festskrift till Bertil Bengtsson*, Nerenius & Santérus Förlag, Stockholm, 1993. [cit. Larsson (1993)]

Lavin, Rune, ’Om förvaltningsrättslig forskning: en replik’, *Förvaltningsrättslig tidskrift 1990 nr. 3* s. 71–74. [cit. Lavin (1990)]

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 14 Uppl., Iusté, Uppsala, 2022. [cit. Lehrberg (2022)]

Lindblom, Per Henrik, 'ADR – opium för rättsväsendet?', *SvJT 2006* s. 101–130. [cit. Lindblom (2006)]

Lindell, Bengt, *Processuell preklusion: av nya omständigheter eller bevis rörande saken*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1993. [cit. Lindell (1993)]

Lindell, Bengt, *Civilprocessen: rättegång samt skiljeförfarande och medling*, 5 Uppl., Iustus förlag, Uppsala, 2021 [cit. Lindell (2021)]

Maunsbach, Lotta, *Avtal om rätten till domstolsprövning: processuella överenskommelsers giltighet i svensk rätt*, Norstedts Juridik, Diss. Lund: Lunds universitet, Stockholm, 2015. [cit. Maunsbach (2015)]

Norman, Jan & Öhman, Lina, *Medling och andra former av konflikthantering*, 2 [omarb.] Uppl., Iustus, Uppsala, 2011. [cit. Norman & Öhman (2011)]

Nordh, Roberth, *Spridda tankar: reflektioner kring talerätt, rättskraft, bevisfrågor m.m.*, Iustus, Uppsala, 2008. [cit. Nordh, (2008)]

Nordh, Roberth, *Processens ram i tvistemål: om yrkande och grunder, ändring av talan m.m.*, 4 Uppl., Iustus, Uppsala, 2019. [cit. Nordh (2019a)]

Nordh, Roberth, *Rättegångshinder: om forum, talerätt, åtalsrätt m.m.*, 2 Uppl., Iustus, Uppsala, 2019. [cit. Nordh (2019b)]

Olivecrona, Karl, *Rätt och dom*, Norstedt, Stockholm, 1960. [cit. Olivecrona (1960)]

Olsen, Lena, 'Rättsvetenskapliga perspektiv', *SvJT 2004* s. 105–145. [cit. Olsen (2004)]

Pauli Mikael & Edelstam, Henrik, "'Över ån för att hämta vatten?" – en analys av ett HD-avgörande om ändring av talan', *SvJT 2012* s. 474–487. [cit. Pauli & Edelstam (2012)]

Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, Fritze, Stockholm, 1995. [cit. Peczenik (1995)]

Peczenik, Aleksander, Aarnio, Aulis & Bergholtz, Gunnar, *Juridisk argumentation: en lärobok i allmän rättslära*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1990. [cit. Peczenik, Aarnio & Bergholtz (1990)]

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt*, 12 [omarb.] Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2022. [cit. Ramberg & Ramberg (2022)]

Sandgren, Claes, 'Är rättsdogmatiken dogmatisk?', *Tidsskrift for Rettsvitenskap Vol. 118 Iss. 4–5* s. 648–656. [cit. Sandgren (2006)]

Sandgren, Claes, "Juridisk avhandlingar vid Stockholms universitet 1957–2006". I: Peterson, Claes (red.), *Juridiska fakulteten 1907–2007*, Juridiska fakulteten, Stockholms universitet, Stockholm, 2007. [cit. Sandgren (2007)]

Sandgren Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod, argumentation och språk*. 5 Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2021. [cit. Sandgren (2021)]

Sunnqvist, Martin, 'Taleformer, taleändringar och rättskraft: En översikt', Version 2, Publiceringsdatum januari 2023. [cit. Sunnqvist (2023)]

Svenaesus, Lena, 'Res judicata och factum superveniens – några reflexioner', *SvJT 1973* s. 463–478. [cit. Svenaesus (1973)]

Thörnhammar, Jan, 'Förlikning - för vem skull', *SvJT 1990* s. 736–738. [cit. Thörnhammar (1990)]

Vogel, Hans-Heinrich, "Den juridiska litteraturen". I: Bernitz, Ulf m.fl. *Finna rätt: juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 16 Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2023. [cit. Vogel (2023)]

Westberg, Peter, 'Advokatuppdrag och processuell undersökningsbörda – betydelsen av rättskraftens perkussionsverkan i tvistemål och skiljeförfarande', *JT 1998/99 nr. 2* s. 398–430. [cit. Westberg (1998)]

Westerberg, Peter, 'Tolkning och verkställighet av en dom som bara stadfäster delar av en förlikningsuppgörelse', *JT 2003/04 nr 4*. s. 859–877. [cit. Westberg (2003)]

Westberg, Peter, *Konflikt och kontrakt*, Jure, Stockholm, 2020. [cit. Westberg (2020)]

Westberg, Peter, *Civilrättskipning I Tvistemål*, 3 Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2021. [cit. Westberg (2021)]

Westberg, Peter & Maunsbach, Lotta, *Civilrättskipning II Privat tvistlösning*, 3 Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2021. [cit. Westberg & Maunsbach (2021)]

Zila, Josef, 'Om rättssäkerhet', *SvJT 1990* s. 284–305. [cit. Zila (1990)]

Elektroniska källor

Domstolsverket, Sveriges Domstolar, "*Domstolsstatistik 2022*", <https://www.domstol.se/globalassets/filer/gemensamt-innehall/styrning-och-riktlinjer/statistik/2021/domstolsstatistik_2022.pdf> Publiceringsdatum 2023-02-22, hämtad 2023-09-18. [cit. Domstolsstatistik (2022)]

Svenska Akademiens ordlista, Svenska Akademiens ordböcker. <https://svenska.se/>, hämtad 2023-10-10. [cit. SAOL]

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolens avgöranden

NJA 1957 s. 470

NJA 1965 s. 94

NJA 1975 s. 507

NJA 1977 s. 618

NJA 1984 s. 733

NJA 1994 s. 23

NJA 1995 s. 610

NJA 1999 s. 520

NJA 1999 s. 656

NJA 2003 C 48

NJA 2011 s. 718

NJA 2014 s. 212

NJA 2017 s. 94

NJA 2017 s. 659

NJA 2021 s. 407

Hovrättsavgöranden och beslut

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål T 1840–01, dom meddelad 2003-12-15.

Svea hovrätt, mål T 9729–06, dom meddelad 2007-11-09.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål T 1520–08, dom meddelad 2009-12-16.

Svea hovrätt, mål Ö 9268–11, beslut meddelat 2012-04-13.

RH 2016:41

Tingsrättsavgöranden

Lunds tingsrätt, mål T 1227–00, dom meddelad 2001-06-14.